ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

ΣΟΥΛΑ ΜΗΤΑΚΙΔΟΥ - ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΡΕΣΣΟΥ

ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ: **ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΕΤΤΑΣ**

Η Μαίρη Πινέζα

ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ

Το παρόν έργο αποτελεί συνοδευτικό υλικό του μεγάλου βιβλίου *Η Μαίρη Πινέζα* και προστατεύεται κατά τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα, καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η καθ' οιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή μέρους ή όλου του έργου.

© Copyright κειμένων βιβλίου και *Οδηγού για τον εκπαιδευτικό*:
Σούλα Μητακίδου και Ευαγγελία Τρέσσου – Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010

© Copyright εικόνων βιβλίου και *Οδηγού για τον εκπαιδευτικό*:
Απόστολος Βέττας – Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010

Καλλιτεχνική επιμέλεια, επεξεργασία εικόνων και εξώφυλλο:
Αλέξανδρος Γαγγάδης, Χριστίνα Γαγγάδη (www.4design.gr)
Επιμέλεια κειμένων και διορθώσεις: Πόπη Μουπαγιατζή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ
Ομήρου 50 - 106 72 Αθήνα • Τηλ./FAX: 210 3632788 • www.kaleidoscope.gr • e-mail: info@kaleidoscope.gr

ISBN 978-960-471-037-9

Οδηγός
για εκπαιδευτικούς

Στον *Οδηγό* αυτό εκπαιδευτικοί και γονείς θα βρουν ιδέες για να αξιοποιήσουν το λόγο και τις εικόνες του μεγάλου βιβλίου ***Η Μαίρη Πινέζα*** και να σχεδιάσουν δραστηριότητες για τα παιδιά.

Στο πρώτο μέρος του *Οδηγού*, παρουσιάζεται η ιδέα του μεγάλου βιβλίου: ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του και ποια είναι τα πλεονεκτήματα από τη χρήση του. Στο δεύτερο μέρος προτείνονται ιδέες για την αξιοποίηση του μεγάλου βιβλίου γενικά και στο τρίτο μέρος οι ιδέες αυτές γίνονται συγκεκριμένες, με παραδείγματα από το μεγάλο βιβλίο ***Η Μαίρη Πινέζα***.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ιδέα του μεγάλου βιβλίου

Στα τέλη της δεκαετίας του ’60, ο παιδαγωγός Don Holdaway και συνεργάτες του εκπαιδευτικοί μελέτησαν στη Νέα Ζηλανδία τις δυνατότητες του *αναπτυξιακού μοντέλου μάθησης της γλώσσας* (developmental model for language learning)[1], ενός μοντέλου κατάκτησης γραφής και ανάγνωσης που στηρίζεται στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά κατακτούν την προφορική γλώσσα στο σπίτι. Στο σπίτι, τα παιδιά ακούν και προσέχουν ενήλικες να μιλούν: μιλούν στα ίδια τα παιδιά, σε άλλους ενήλικες, στο τηλέφωνο, σχολιάζουν την επικαιρότητα, συζητούν θέματα που τους απασχολούν. Σ’ αυτό το περιβάλλον, τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως ισότιμοι συνομιλητές, χωρίς απαιτήσεις για αλάνθαστη εκφορά του λόγου. Οι έμπειροι ομιλητές στο περιβάλλον του σπιτιού προσφέρουν στα παιδιά την ανατροφοδότηση που χρειάζονται, έτσι ώστε να επιβεβαιώσουν ή να απορρίψουν τις υποθέσεις τους σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, τη συνομιλία ενός μικρού παιδιού με τη μητέρα του. «Μπα,» λέει ο μικρός δείχνοντας την μπάλα και η μητέρα απαντά: «Ναι, Δημήτρη, η μπάλα. Θέλεις να παίξουμε μπάλα;» Ο ρόλος, δηλαδή, του ενήλικα σ’ αυτή την αλληλεπίδραση είναι να κατανοήσει τον ατελή λόγο του παιδιού, να τον ολοκληρώσει και να τον επεκτείνει, παρέχοντας ένα μοντέλο σωστής εκφοράς της γλώσσας. Οι θετικές αυτές αλληλεπιδράσεις στο περιβάλλον του σπιτιού συντελούν στην κατάκτηση της προφορικής γλώσσας από τα παιδιά[2].

Η ανάγνωση και η γραφή είναι αναπόσπαστα μέρη της γλώσσας και οι γλωσσικές εξερευνήσεις των παιδιών δεν σταματούν στον προφορικό λόγο. Ας δούμε, για παράδειγμα, την (αληθινή) συνομιλία μιας μητέρας με τη μικρή της κόρη. Η μικρή δείχνει στη μητέρα της τη ζωγραφιά που έκανε και λέει: «Μαμά, διάβασε τι έγραψα!» Η μητέρα ρίχνει μια βιαστική ματιά στα ορνιθοσκαλίσματα του παιδιού κάτω από τη ζωγραφιά και λέει: «Δεν διαβάζω τίποτε». «Μα πώς;» επιμένει η μικρή. «Διάβασε, σε παρακαλώ, τι έχω γράψει». Η μητέρα κάνει μια προσπάθεια να «διαβάσει» από τη ζωγραφιά, παίρνοντας ταυτόχρονα υπόψη την τρέχουσα πραγματικότητα (είχε χιονίσει την προηγούμενη μέρα). «Α, γράφεις ότι το χιόνι δεν έλιωσε ακόμη». «Βλέπεις που ξέρεις να διαβάζεις!» λέει ενθουσιασμένη η μικρή.

Παιδιά που ενθαρρύνονται από ενήλικες να μοιράζονται μαζί τους τη χαρά της

---

1 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το αναπτυξιακό μοντέλο μάθησης της γλώσσας, δες Holdaway (1979) και Routman (1991).

2 Μέρος του κειμένου αυτού εμφανίζεται στο άρθρο «Μεγάλα βιβλία για μικρά και μεγάλα παιδιά: Η χρήση του μεγάλου βιβλίου για την κατάκτηση της μητρικής/δεύτερης γλώσσας», στο Π. Παπούλια-Τσελέπη, Α. Φτερνιάτη, Κ. Θηβαίος (επιμ., 2006) *Έρευνα και πρακτική του γραμματισμού στην ελληνική κοινωνία.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ανάγνωσης, κατακτούν αναγνωστικές δεξιότητες και μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν με τον ίδιο φυσικό και αβίαστο τρόπο που μαθαίνουν να μιλούν. Σε αυτό το μοντέλο ανάπτυξης της γλώσσας στηρίχτηκε ο Holdaway και οι συνεργάτες του και σχεδίασαν ένα πρόγραμμα κατάκτησης γλώσσας και γνώσης, τέτοιο ώστε:

- Η γλώσσα να κατακτάται μέσα από τη φυσική της χρήση.
- Οι προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες κάθε παιδιού να αξιοποιούνται και να αποτελούν αφετηρία για την κατάκτηση νέων γνώσεων.
- Όλες οι γλωσσικές δεξιότητες (ακουστική κατανόηση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή) να αναπτύσσονται συγχρόνως, καθώς όλα τα συστήματα της γλώσσας (μορφολογικό, συντακτικό, φωνολογικό, σημασιολογικό) είναι σε διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ τους.
- Τα παιδιά να γίνουν υπεύθυνα όσον αφορά τη μάθηση και να αναπτύσσουν σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ τους.
- Να δίνεται έμφαση στο νόημα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραμελείται ο συμβατικός τύπος της γλώσσας, που διδάσκεται συστηματικά αλλά σε οικεία για το παιδί συμφραζόμενα.

Στο πλαίσιο αυτού του μοντέλου, ο ρόλος της λογοτεχνίας είναι σημαντικός για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος μάθησης. Το ολοκληρωμένο και ενδιαφέρον κείμενο ενός λογοτεχνικού έργου γίνεται η «σκαλωσιά» για την κατάκτηση γλωσσικών και γνωστικών δεξιοτήτων. Χρησιμοποιώντας γνωστά και αγαπημένα ποιήματα, τραγούδια, ιστορίες και παραμύθια, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναπαράγουν στην τάξη την ατμόσφαιρα που δημιουργείται στο σπίτι όταν το παιδί, καθισμένο στην αγκαλιά του ενήλικα, απολαμβάνει μια ιστορία, ενώ συγχρόνως κατακτά γλώσσα και γνώσεις.

Επειδή τα συνηθισμένα βιβλία δεν διευκολύνουν την από κοινού ανάγνωση στην τάξη, επινοήθηκαν τα μεγάλα βιβλία, άλλοτε ως μεταφορές του περιεχομένου γνωστών και αγαπημένων βιβλίων συμβατικού μεγέθους και άλλοτε ως πρωτότυπες δημιουργίες σε μεγάλο σχήμα.

Τα χαρακτηριστικά του μεγάλου βιβλίου

Το κύριο χαρακτηριστικό του μεγάλου βιβλίου είναι το μέγεθός του, π.χ. 38 x 45, 35 x 45 ή 40 x 50 εκατοστά. Άλλα χαρακτηριστικά του είναι ο μεγάλος και ευανάγνωστος τύπος γραμμάτων και το σύντομο κείμενο. Οι εικόνες σε κάθε βιβλίο αποτελούν κείμενο από μόνες τους, παρουσιάζοντας στοιχεία, ιδέες και θέματα προς επεξεργασία, ενώ παράλληλα συμπληρώνουν, ζωντανεύουν και συχνά επεκτείνουν το περιεχόμενο του γραπτού κειμένου.

Το μεγάλο βιβλίο συνοδεύεται συχνά από έναν αριθμό αντιτύπων σε συμβατικό μέγεθος, τα οποία χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για ατομικές ή ομαδικές δραστηριότητες στην τάξη. Επίσης, μπορεί να συνοδεύεται από ακουστική κασέτα ή CD που διευκολύνει τις ατομικές αναγνώσεις του βιβλίου.

Τα πρώτα μεγάλα βιβλία ήταν χειροποίητα. Τα έγραφαν και τα εικονογραφούσαν εκπαιδευτικοί και παιδιά. Στην προσπάθειά τους να θέσουν το κείμενο στο επίκεντρο της προσοχής ολόκληρης της τάξης, οι εκπαιδευτικοί κατασκεύαζαν μεγάλα βιβλία με

φτηνά υλικά (π.χ. χαρτί του μέτρου) και χωρίς ιδιαίτερο κόπο (π.χ. χειρόγραφα), μεγεθύνοντας μικρά βιβλία που ήξεραν ότι ήταν τα αγαπημένα των παιδιών. Οι προδιαγραφές ήταν απλές: σύντομο και απλό κείμενο, μεγάλα γράμματα ώστε να διαβάζονται από απόσταση, λίγες γραμμές σε κάθε σελίδα για να είναι ευανάγνωστες και να αφήνουν χώρο στην εικονογράφηση. Και για την εικονογράφηση ίσχυε το ίδιο. Την έκαναν είτε οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί είτε τα παιδιά. Κάποιες φορές, μάλιστα, η εικονογράφηση έλειπε τελείως και το κείμενο καταλάμβανε ολόκληρη τη σελίδα, δίνοντας στο γραπτό λόγο κυρίαρχο ρόλο.

Όπως ήταν φυσικό, πολύ σύντομα οι εκδοτικοί οίκοι εκμεταλλεύτηκαν την ιδέα και άρχισε η μαζική παραγωγή μεγάλων βιβλίων. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν ακόμα εκπαιδευτικοί που εξακολουθούν να κάνουν τα δικά τους μεγάλα βιβλία, τόσο για να καλύψουν ιδιαίτερες διδακτικές ανάγκες της τάξης τους όσο και για να εμπλέξουν τα παιδιά στη δημιουργική διαδικασία παραγωγής ενός χειροποίητου έργου.

Δεν υπάρχει στυλ, θεματολογία, λογοτεχνικό είδος και πολιτισμική παράδοση που να μην μπορεί να αποδοθεί σε μορφή μεγάλου βιβλίου. Έτσι, το μεγάλο βιβλίο (όπως άλλωστε και κάθε βιβλίο) μπορεί να μυήσει τα παιδιά σε διαφορετικά λογοτεχνικά είδη και σε συνήθειες διαφορετικών ανθρώπων, παίζοντας το ρόλο πολιτισμικού καθρέφτη, με την έννοια ότι αντικατοπτρίζει τον πολιτισμό που το παράγει και το ρόλο πολιτισμικού παράθυρου, με την έννοια ότι προβάλλει πολιτισμούς άλλων ανθρώπων.

Γιατί το μεγάλο βιβλίο

Το μεγάλο βιβλίο είναι ένα δυναμικό εργαλείο στα χέρια εκπαιδευτικών που προσπαθούν να ενθαρρύνουν τα παιδιά να διαβάζουν. Ενώ σε ένα βιβλίο συμβατικού σχήματος πιθανόν να περάσουν απαρατήρητα κάποια στοιχεία γλώσσας, εικόνων και ιδεών, στην περίπτωση του μεγάλου βιβλίου, η άμεση οπτική επαφή με το μεγεθυσμένο κείμενο και τις εικόνες αιχμαλωτίζει την προσοχή. Είναι σχεδόν αδύνατο να μην προσέξουν τα παιδιά τις λεπτομέρειες, τόσο στο κείμενο όσο και στην εικονογράφηση.

Εκπαιδευτικοί που επιδιώκουν τη δημιουργία αναγνωστικής κοινότητας στην τάξη τους, χρησιμοποιούν το μεγάλο βιβλίο όχι μόνο για την από κοινού απόλαυση της ιστορίας αλλά και για την από κοινού επεξεργασία και διαπραγμάτευση των νοημάτων και θεμάτων της ιστορίας. Έτσι η ανάγνωση γίνεται μια κοινή υπόθεση της τάξης.

Είναι αλήθεια ότι είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί στην τάξη το ίδιο επίπεδο συμμετοχής που εξασφαλίζεται στην έναν προς έναν επαφή παιδιού-ενήλικα στο σπίτι. Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Holdaway (1982), οι κοινωνικές ανταμοιβές συνήθως αντισταθμίζουν αυτό το μειονέκτημα. Οι κοινές απαντήσεις, οι χορωδιακές αναγνώσεις επαναλαμβανόμενων φράσεων ή μοτίβων, καθώς και η δυνατότητα να διατυπώσουν και να διαπραγματευτούν τις ιδέες τους μέσα σε ένα φιλικό και ασφαλές περιβάλλον δίνουν στα παιδιά την ικανοποίηση της συμμετοχής και την ευκαιρία να αναπτύξουν βασικές γλωσσικές και γνωστικές δεξιότητες.

Τα παιδιά αποκτούν αυτοπεποίθηση για τις γνώσεις και τις ικανότητές τους καθώς ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στη διαδικασία αποκωδικοποίησης του κειμένου. Έτσι, όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί, αλλά και τα παιδιά εμπλέκονται ενεργά σ' αυτή τη δια-

δικασία μέσα από επαναλαμβανόμενες αναγνώσεις του ίδιου βιβλίου, λειτουργώντας και τα ίδια ως μοντέλα αναγνωστικής συμπεριφοράς. Ο μεγάλος τύπος γραμμάτων βοηθάει τα παιδιά να αναγνωρίσουν γράμματα, λέξεις και προτάσεις, προβάλλει με σαφή τρόπο τη σωστή κατεύθυνση της ανάγνωσης, την απόσταση ανάμεσα στα γράμματα και στις λέξεις, χτίζοντας έτσι γέφυρες ανάμεσα στον προφορικό και το γραπτό λόγο. Όλες οι συμβάσεις της γλώσσας (π.χ. τα σημεία στίξης, το συντακτικό, η γραμματική) είναι δυνατό να διδαχθούν με πλαίσιο την ιστορία του βιβλίου.

Το μεγάλο βιβλίο συνήθως συνδυάζεται με την πρώτη γραφή και ανάγνωση, τίποτε ωστόσο δεν εμποδίζει τη χρήση του για μεγαλύτερες ηλικίες. Η Routman (1991) θεωρεί το μεγάλο βιβλίο ένα εξαιρετικό εργαλείο για όλες τις τάξεις, ακόμη και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Θεωρεί ότι, στα χέρια δημιουργικών εκπαιδευτικών, το μεγάλο βιβλίο γίνεται ένα δυναμικό και πρωτότυπο μέσο, που εμπλέκει σε γόνιμο διάλογο τα μεγαλύτερα παιδιά γύρω από επίκαιρα και ενδιαφέροντα για την ηλικία τους θέματα, καλλιεργώντας παράλληλα γνωστικές και γλωσσικές δεξιότητες.

Με τη μορφή μεγάλου βιβλίου μπορούν να παρουσιαστούν και άλλα, μη λογοτεχνικά είδη κειμένων, όπως, για παράδειγμα, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, διαφημιστικά φυλλάδια και γράμματα. Έτσι το κείμενο γίνεται το επίκεντρο της τάξης, επιτρέποντας την από κοινού επεξεργασία όλων των στοιχείων του. Φανταστείτε, για παράδειγμα, ότι για την επεξεργασία μιας θεματικής ενότητας με θέμα την εργασία, ο/η εκπαιδευτικός (μόνος/-η ή σε συνεργασία με τα παιδιά) δημιουργεί ένα μεγάλο βιβλίο που περιέχει μια ποικιλία κειμένων (π.χ. παιδική εργασία, ανεργία που πλήττει κάποιες κοινωνικές ομάδες κ.ά.). Εκπαιδευτικός και παιδιά επεξεργάζονται τα κείμενα και ολοκληρώνουν συνεργατικά ή ατομικά δραστηριότητες και ασκήσεις που προκύπτουν από αυτά. Τα κείμενα αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη δεξαμενή για τη δημιουργία μιας ιστορίας γύρω από αυτό το θέμα.

Το μεγάλο βιβλίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί επίσης για τη διδασκαλία της δεύτερης γλώσσας. Διαβάζοντας από κοινού βιβλία με επαναλαμβανόμενες φράσεις και προβλέψιμη γλώσσα, παιδιά που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα διευκολύνονται να αποκτήσουν πολύ γρήγορα ένα βασικό λεξιλόγιο. Κατακτώντας τυποποιημένες εκφράσεις (π.χ. χαιρετισμούς, ιδιωματισμούς), καθώς και συχνά χρησιμοποιούμενες λέξεις οι οποίες απομνημονεύονται εύκολα (λέξεις, π.χ., που αναφέρονται σε χρώματα, αριθμούς, ημέρες της εβδομάδας), τα παιδιά αποκτούν αυτοπεποίθηση και τις βάσεις για κατάκτηση περισσότερης γλώσσας και γνώσης.

Δουλεύοντας με το μεγάλο βιβλίο

Δεν υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος αξιοποίησης του μεγάλου βιβλίου. Εκτός από τους προφανείς στόχους που προβάλλονται από την ίδια την ιστορία και τους στόχους που προτείνονται στον *Οδηγό για τους εκπαιδευτικούς*, εκπαιδευτικοί και παιδιά διερευνούν και εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες που προσφέρει το ίδιο το κείμενο.

Η από κοινού επεξεργασία του κειμένου ενός μεγάλου βιβλίου, όπως και κάθε βιβλίου, αναδεικνύει την πολλαπλότητα ερμηνειών που επιδέχεται ένα κείμενο. Η τελική απόδοση του νοήματος που προκύπτει από τη συζήτηση αποτελεί τη συνισταμένη των απόψεων που έχουν εκφραστεί, αποτυπώνοντας τη συλλογική προσπάθεια μέσα από τη σύνθεση ατομικών ερμηνειών. Όλα τα παιδιά αναγνωρίζουν στοιχεία της προσωπικής τους συμβολής, αλλά και της συμβολής των άλλων παιδιών και έτσι μαθαίνουν ότι καμιά ερμηνεία δεν είναι πιο «σωστή» από κάποια άλλη.

Η αξιοποίηση του μεγάλου βιβλίου μπορεί να αναπτυχθεί σε τρία στάδια:

- Το **προ-αναγνωστικό,** όπου οι εκπαιδευτικοί δημιουργούν την κατάλληλη ατμόσφαιρα για να κινήσουν την προσοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών.
- Το **αναγνωστικό,** στο οποίο γίνεται η επεξεργασία της γλώσσας και των εικόνων και η ανάπτυξη ιδεών και εννοιών.
- Το **μετα-αναγνωστικό,** όπου εμπεδώνονται και επεκτείνονται η γλώσσα, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα στάδια.

Μερικές ενδεικτικές ιδέες για κάθε στάδιο είναι:

Πριν από την ανάγνωση

Εξασφαλίζουμε για όλα τα παιδιά της τάξης άνετη οπτική επαφή με το κείμενο. Με το μεγάλο βιβλίο σε ένα αναλόγιο και τα παιδιά να κάθονται σε ημικύκλιο είναι δυνατό να το βλέπουν όλα.

Για να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών για το βιβλίο, διηγούμαστε μια ιστορία για την ιστορία, όχι απαραίτητα αληθινή. Π.χ., «Ο συγγραφέας αυτής της ιστορίας που θα διαβάσουμε ήταν συμμαθητής μου στο Δημοτικό. Θυμάμαι, ήταν ζωηρό παιδί και έκανε συνέχεια πλάκες…»

Παρουσιάζουμε το βιβλίο χρησιμοποιώντας μουσική, εικόνες, σλάιντς, αντικείμενα που σχετίζονται με την ιστορία. Αυτό θα βοηθήσει τα παιδιά να δημιουργήσουν νοερές εικόνες.

Χρησιμοποιούμε την κατάλληλη ορολογία για να αναφερθούμε στους συντελεστές του βιβλίου (συγγραφέας, εικονογράφος, επιμελητής έκδοσης-διορθωτής, εκδοτικός οίκος) και στα στοιχεία του βιβλίου (εξώφυλλο, τίτλος, οπισθόφυλλο, αφιέρωση, ημερομηνία και τόπος έκδοσης, συγγραφικά δικαιώματα). Προσθέτουμε, αν έχουμε, πληροφορίες για τους συντελεστές του βιβλίου, κάνοντάς τους πιο οικείους στα παιδιά.

Δείχνουμε στα παιδιά το βιβλίο και τα παρακινούμε να κάνουν προβλέψεις σχετικά με το περιεχόμενό του. Είναι σημαντικό να καταγραφούν οι ιδέες των παιδιών με τα ονόματα ή τα αρχικά τους (οι προβλέψεις αυτές μπορεί να αξιοποιηθούν αργότερα).

Παρακινούμε τα παιδιά να «διαβάσουν» τις εικόνες και προκαλούμε τα σχόλιά τους με τις κατάλληλες ερωτήσεις. Π.χ., «Γιατί νομίζετε ότι αλλάζουν τα χρώματα σ' αυτή τη σελίδα;» ή «Ποια εικόνα σας άρεσε περισσότερο; Γιατί;».

Μετά από μια περιήγηση στις εικόνες του βιβλίου, ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν την ιστορία όπως τη φαντάστηκαν μόνο από τις εικόνες.

Κατά την ανάγνωση

Διαβάζουμε το κείμενο με εκφραστικό τρόπο. Ο ενθουσιασμός είναι μεταδοτικός! Την πρώτη φορά, διαβάζουμε χωρίς να σταματάμε, δείχνοντας ταυτόχρονα το κείμενο με το δάχτυλο ή με ένα χάρακα, λέξη προς λέξη.

Ρωτάμε τα παιδιά αν τους άρεσε η ιστορία, τι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση, ποια εικόνα ξεχώρισαν, αν κάτι από την ιστορία τούς θύμισε κάποια προσωπική τους εμπειρία.

Επιστρέφουμε στις προβλέψεις των παιδιών που έχουμε καταγράψει, για να σχολιάσουμε ποιες είναι πιο κοντά στην ιστορία. Δεν απορρίπτουμε καμιά πρόβλεψη, αντίθετα βρίσκουμε επιχειρήματα που να δικαιολογούν ακόμη και τις λάθος προβλέψεις τους.

Επικεντρωνόμαστε στις εικόνες παρατηρώντας και σχολιάζοντας τους τρόπους με τους οποίους εμπλουτίζουν το κείμενο. Ζητάμε να παρατηρήσουν τα παιδιά στις εικόνες στοιχεία που δεν περιέχονται στο κείμενο ή να πουν τις επιπλέον πληροφορίες που δίνουν οι εικόνες για την ιστορία (π.χ. τι αποκαλύπτει το δωμάτιο του κύριου χαρακτήρα της ιστορίας για τη ζωή και τις συνήθειές του).

Δεν ξεχνάμε ότι τα παιδιά, σε αντίθεση με τους ενήλικες, δεν κουράζονται να ακούν την αγαπημένη τους ιστορία ξανά και ξανά. Ξαναδιαβάζουμε, λοιπόν, την ιστορία όσες φορές επιτρέπει ο χρόνος και το ενδιαφέρον των παιδιών. Κατά τη διάρκεια αυτών των αναγνώσεων

- εντοπίζουμε ιδιαιτερότητες στη γλώσσα, όπως καλολογικά στοιχεία, μεταφορές και παρομοιώσεις, συμβάλλοντας έτσι στον εμπλουτισμό της γλώσσας των παιδιών,
- γράφουμε τις λέξεις που χρησιμοποιούνται συχνά στο βιβλίο σε χαρτί του μέτρου και το κρεμάμε σε σημείο που να το βλέπουν όλα τα παιδιά, για όσο διάστημα επεξεργαζόμαστε την ιστορία,
- καλύπτουμε λέξεις με μια ταινία από χαρτόνι ή με αυτοκόλλητα χαρτάκια και ζητάμε από τα παιδιά να συμπληρώσουν τα κενά με λέξεις του κειμένου ή λέξεις που ταιριάζουν· τα ρωτάμε πώς σκέφτηκαν για να βρουν τη λέξη που έλειπε,
- συζητάμε χαρακτηριστικά, όπως το θέμα ή τα θέματα που διαπραγματεύεται το βιβλίο, την πλοκή, τους χαρακτήρες, τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους χαρακτήρες, τη γλώσσα και το στυλ της εικονογράφησης,
- εκμεταλλευόμαστε κάθε ευκαιρία για να διερευνήσουμε ιδέες που προκύπτουν από το βιβλίο και αφορούν σε άλλα μαθήματα (για παράδειγμα, Μαθηματικά, Γεωγραφία, Ιστορία, Φυσικές επιστήμες) και, πάνω απ' όλα,

- δεν ξεχνάμε τα παιδιά! Παρατηρούμε τις αντιδράσεις τους, παίρνουμε υπόψη τις ερμηνείες τους και τα σχόλιά τους για την ιστορία.

Μετά την ανάγνωση

Ζητάμε από τα παιδιά να αναφέρουν κάποιες αγαπημένες τους φράσεις, λέξεις και εικόνες από το βιβλίο, που φαντάζονται ότι θα μείνουν πιο έντονα στη μνήμη τους.

Τα παρακινούμε να σηκωθούν και να δείξουν ή να διαβάσουν αγαπημένα τους σημεία και τα ενθαρρύνουμε να διαβάσουν εν χορώ ολόκληρο το κείμενο ή κάποια μέρη του.

Ρωτάμε τι θα άλλαζαν από την ιστορία και γιατί. Προτείνουμε να ξαναγράψουν το τέλος, κάποια μέρη ή και ολόκληρη την ιστορία, εξηγώντας ότι μπορούν να αλλάξουν τους χαρακτήρες ή/και την πλοκή της. Μια άλλη ιδέα είναι να ξαναγραφτεί η ιστορία ως ποίημα ή ως θεατρικό έργο.

Αναφερόμαστε στο περιεχόμενο άλλων γνωστικών αντικειμένων. Για παράδειγμα, στα Μαθηματικά, αν υπάρχουν αναφορές σε μήνες του χρόνου, μπορούμε να κάνουμε ένα ραβδόγραμμα με τα γενέθλια των παιδιών που αντιστοιχούν σε κάθε μήνα. Στο πλαίσιο της Μελέτης Περιβάλλοντος, μπορούμε να συζητήσουμε θέματα σχετικά με τη διατροφή και την αγωγή υγείας, ενώ, στο πλαίσιο των Εικαστικών, να προτείνουμε να κάνουν κατασκευές για να δραματοποιήσουν την ιστορία. Το τι ακριβώς διαπραγματευόμαστε από κάθε γνωστικό αντικείμενο εξαρτάται πάντα από την ίδια την ιστορία και τις επιδιώξεις μας, καθώς και από το ενδιαφέρον, τις ιδέες και τις εμπειρίες των παιδιών.

Η ευχαρίστηση είναι χωρίς αμφιβολία η κύρια επιδίωξη από την ενασχόληση με το μεγάλο βιβλίο, ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι γνώσεις και δεξιότητες είναι εξίσου σημαντικές. Βασικός στόχος, δηλαδή, είναι η ευχάριστη απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.

Για να αξιολογήσουμε την πρόοδο των παιδιών, δημιουργούμε ένα φάκελο με μια ποικιλία στοιχείων, που προέρχονται από συστηματική παρατήρηση, από άτυπες συνεντεύξεις με τα παιδιά και από δείγματα της δουλειάς που έκαναν με το μεγάλο βιβλίο.

Η συστηματική παρατήρηση των παιδιών κατά την επεξεργασία του μεγάλου βιβλίου μάς δίνει αρκετές πληροφορίες για την πρόοδό τους. Καταγράφουμε σε ένα ημερολόγιο τα στοιχεία που δείχνουν την πρόοδο των παιδιών σε δεξιότητες που θεωρούμε σημαντικές στο συγκεκριμένο στάδιο ανάπτυξής τους. Βρίσκουμε χρόνο για άτυπες συνεντεύξεις με κάθε παιδί, για να ακούσουμε και να καταγράψουμε τις εντυπώσεις του για την ιστορία. Βοηθούμε το παιδί να εκφραστεί, κάνοντάς του ερωτήσεις, όπως: «Ποιο σημείο της ιστορίας σού άρεσε περισσότερο και γιατί;», «Σου θύμισε αυτό το βιβλίο κάποιο άλλο που διαβάσαμε στην τάξη ή διάβασες στο σπίτι σου;» Ηχογραφούμε αυτές τις συνεντεύξεις ή κρατάμε σημειώσεις.

Συγκεντρώνουμε δείγματα της δουλειάς των παιδιών – για παράδειγμα, μια φράση ή ένα μικρό κείμενο που έχουν γράψει κάτω από μια ζωγραφιά τους. Αυτά και άλλα δείγματα της δουλειάς των παιδιών (όπως, π.χ., διασκευές της ιστορίας, ζωγραφιές, φανταστικές ή πραγματικές συνεντεύξεις με το συγγραφέα και τον εικονογράφο του βι-

βλίου) μπορούν να μπουν στο φάκελο κάθε παιδιού. Σημειώνουμε την ημερομηνία σε κάθε δείγμα δουλειάς των παιδιών που καταχωρίζουμε στο φάκελο. Ο φάκελος αυτός, μαζί με άλλους αντίστοιχους, συνθέτουν τη συνολική εικόνα προόδου των παιδιών[1].

Δεν ξεχνάμε! ***Κύριος στόχος του μεγάλου βιβλίου είναι η απόλαυση της ιστορίας. Οι ιδέες που προτείνονται σ' αυτόν τον Οδηγό είναι απλώς κάποιες ανάμεσα σε πολλές δυνατότητες που προσφέρει η ενασχόληση με το μεγάλο βιβλίο.***

Παρόλο που είναι προκλητικό, δεν είναι πάντα εφικτό ούτε και απαραίτητο να γίνονται τόσες πολλές δραστηριότητες στο ίδιο βιβλίο. Συνήθως, οι συνθήκες της κάθε τάξης υπαγορεύουν τη διάρκεια και τον τρόπο ενασχόλησης με το μεγάλο βιβλίο.

ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ μεγάλα βιβλία

Δύο μεγάλα βιβλία που κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Καλειδοσκόπιο

1 Το πρώτο και το δεύτερο μέρος του *Οδηγού* εμφανίζεται, με κάποιες διαφοροποιήσεις, και στον *Οδηγό* του μεγάλου βιβλίου ***Η γάτα κουμπάρα*** των Σ. Μητακίδου, Ε. Τρέσσου και A. L. Manna (2006), με εικονογράφηση της Σ. Φόρτωμα και μουσική και αφήγηση του Η. Πασχαλίδη, που κυκλοφορεί επίσης από τις εκδόσεις Καλειδοσκόπιο.

Το μεγάλο βιβλίο *Η Μαίρη Πινέζα*

Το βιβλίο ***Η Μαίρη Πινέζα*** είναι μια ιστορία διαρκούς περιπλάνησης που μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες για αφηγήσεις ζωής ή/και συνηθισμένων καθημερινών διαδρομών. Η ιστορία της πινέζας μπορεί να «διαβαστεί» και ως μια ανθρώπινη ιστορία. Οι συνεχείς αλλαγές στο περιβάλλον, στις συνήθειες και στις συνθήκες ζωής της πινέζας γίνονται αφορμή να συζητηθούν οι ανατροπές, οι συχνές μεταβολές και οι προσαρμογές σε νέες καταστάσεις, η απρόβλεπτη συχνά εξέλιξη και η ρευστότητα της ζωής μας. Οι πραγματικότητες που βιώνουν παιδιά και ενήλικες σε συνθήκες ζωής και περιβάλλοντα διαφορετικά από αυτά που συχνά θεωρούμε αυτονόητα ή δεδομένα γίνονται αντικείμενο συζήτησης στο πλαίσιο της ιστορίας.

Η επαναλαμβανόμενη φράση-κλειδί «Έτσι νόμιζε…» σε κάθε φάση της ζωής της πινέζας τονίζει τις απρόβλεπτες, συχνά συναρπαστικές, διαδρομές που μας επιφυλάσσει η πραγματικότητα. Το «ανοιχτό» τέλος της ιστορίας, το τέλος που δεν είναι τέλος, είναι ένα άνοιγμα, μια προοπτική για καινούρια ταξίδια ζωής. Έτσι τα παιδιά μπορούν να συμβάλουν στην εξέλιξη της ιστορίας, προτείνοντας πλοκές που αντανακλούν τις δικές τους εμπειρίες ή τη φαντασία τους.

Το μεγάλο βιβλίο ***Η Μαίρη Πινέζα*** μπορεί να διαβαστεί όπως κάθε βιβλίο, απλώς και μόνο για ευχαρίστηση, μπορεί όμως να γίνει αφορμή για δημιουργική επεξεργασία στην τάξη ή να αποτελέσει το πλαίσιο στη διδασκαλία διαφόρων γνωστικών αντικειμένων ή στη διεξαγωγή ενός σχεδίου εργασίας.

Οι ενδεικτικές ιδέες για την αξιοποίηση του βιβλίου, που ακολουθούν, μπορούν να εμπλουτιστούν από τους εκπαιδευτικούς ή να σχεδιαστούν ανάλογες δραστηριότητες, οι οποίες να ανταποκρίνονται στους μαθησιακούς στόχους και στο δυναμικό της τάξης τους. Οι ιδέες που προτείνονται αφορούν κυρίως τη σχολική τάξη, ωστόσο αντίστοιχες δραστηριότητες μπορούν να γίνουν και στο σπίτι.

Η ανάγνωση, *μεγαλόφωνη* (από τον ενήλικα), *από κοινού* (ενήλικας-παιδί/τάξη) ή *σιωπηλή* (το παιδί μόνο του), είναι το πρώτο βήμα, όποια αξιοποίηση του βιβλίου κι αν έχουμε στο νου μας. Η ανταπόκριση του παιδιού στην ιστορία και η συζήτηση που αναπτύσσεται γύρω από αυτή συντελούν στο να εξοικειωθούν τα παιδιά με την ανάγνωση, τη γραφή και το περιεχόμενο μαθημάτων του αναλυτικού προγράμματος.

Ιδέες για την ανάγνωση

Το μεγάλο βιβλίο είναι ένα ευχάριστο μέσο για να μυηθεί το παιδί στην εμπειρία της λογοτεχνίας και να αναπτύξει αναγνωστικές δεξιότητες.

Πριν από την ανάγνωση

Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να κάνουν προβλέψεις για το περιεχόμενο, τους χαρακτήρες

και την πλοκή της ιστορίας. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με βάση το εξώφυλλο ή αφού έχουμε ξεφυλλίσει και δει τις εικόνες του βιβλίου.

Τα κείμενα με βαριά γράμματα μέσα σε κόκκινα πλαίσια που ακολουθούν αποτελούν δείγματα πιθανών ερωτήσεων των εκπαιδευτικών στα παιδιά.

- **Δείτε προσεχτικά το εξώφυλλο και πείτε μου για τι νομίζετε ότι μιλάει η ιστορία. Από πού το συμπεραίνετε;**
- **Νομίζετε ότι είναι μια ευχάριστη ή μια δυσάρεστη ιστορία; Γιατί;**
- **Ποιοι νομίζετε ότι είναι οι πρωταγωνιστές της ιστορίας; Πώς το καταλάβατε;**
- **Ο τίτλος του βιβλίου είναι *Η Μαίρη Πινέζα*. Τι λέτε να είναι η Μαίρη; Μια πινέζα που τη λένε Μαίρη ή ένα κορίτσι που το λένε Μαίρη, αλλά το παρατσούκλι του είναι «πινέζα»;**

Καταγράφουμε τις προβλέψεις τους στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου, έστω και με τηλεγραφικό τρόπο, ώστε να αξιοποιηθούν αργότερα.

Μιλάμε για τη διαδικασία συγγραφής ενός βιβλίου από τη στιγμή της σύλληψης της ιδέας ως την έκδοσή του.

- **Πώς λέμε αυτόν ή αυτήν που γράφει βιβλία;**
- **Πώς φαντάζεστε τη δουλειά του συγγραφέα;**
- **Ποιες είναι οι συγγραφείς αυτού του βιβλίου;**
- **Συνεργάζεται ο συγγραφέας με κάποιον άλλο επαγγελματία μέχρι να γίνει το βιβλίο έτσι όπως το βλέπετε; Με ποιον ή ποιους;**
- **Ξέρετε τι σημαίνει εκδοτικός οίκος; Συγγραφικά δικαιώματα; Αφιέρωση; Επιμελητής ή επιμελήτρια έκδοσης; Διαβάστε τα ονόματα όλων αυτών στη *Μαίρη Πινέζα*.**
- **Πώς λέμε αυτόν που κάνει τις εικόνες του βιβλίου; Διαβάστε το όνομά του στη *Μαίρη Πινέζα*.**
- **Πόσος καιρός νομίζετε ότι χρειάστηκε για να γίνει αυτό το βιβλίο;**

Το όνομα του εικονογράφου και η αναφορά στη δουλειά του δημιουργεί πολλές ευκαιρίες να μιλήσει κανείς για τους διαφορετικούς τρόπους και τα υλικά που μπορεί να χρησιμοποιήσει, πόσο σύνθετη και δημιουργική είναι η δουλειά του, πώς μπορεί να εμπλουτίσει ένα βιβλίο ή να δημιουργήσει την έμπνευση για ένα βιβλίο. Αν είναι εφικτό, προσκαλούμε έναν ή μία εικονογράφο ή συγγραφέα στην τάξη και προετοιμάζουμε τα παιδιά να πάρουν συνέντευξη.

Αναφερόμαστε σε πραγματικά ή φανταστικά επεισόδια σχετικά με την ιστορία.

- **«Μια μέρα, η μία από τις συγγραφείς γυρνούσε στο σπίτι της και πάτησε μια πινέζα. Οχ! φώναξε, μόλις είδε τι είχε τρυπήσει το πόδι της. Έπιασε την πινέζα και ετοιμάστηκε να την πετάξει Αυτό το περιστατικό ήταν η αρχή της ιστορίας που έχουμε στα χέρια μας σήμερα».**

Ή:

- **«Έχω ένα φίλο που κάνει συλλογή από πινέζες. Μια μέρα που ήμουν σπίτι του, είδα ότι είχε μια κίτρινη πινέζα σε ένα κουτάκι μόνη της. "Τι έχει αυτή η πινέζα που την κάνει τόσο ξεχωριστή;" τον ρώτησα. "Α! Η Μαίρη είναι η αγαπημένη μου, γιατί έχει προσωπικότητα". "Πινέζα με προσωπικότητα; Είναι δυνατόν;" σκέφτηκα».**

Κατά την ανάγνωση

Την πρώτη φορά, διαβάζουμε την ιστορία από την αρχή ως το τέλος χωρίς διακοπές. Προκειμένου για παιδιά προσχολικής ή πρώτης σχολικής ηλικίας –παιδιά, δηλαδή, που δεν έχουν ακόμη κατακτήσει πλήρως δεξιότητες γραμματισμού–, δείχνουμε με το δάχτυλο ή το χάρακα κάθε λέξη που διαβάζουμε. Με τη φωνή και την έκφραση του προσώπου μας ζωντανεύουμε την πλοκή και τους χαρακτήρες του βιβλίου.

Μόλις ολοκληρωθεί η πρώτη ανάγνωση –μπορεί να ακολουθήσει και άλλη και άλλη ανάγνωση– ζητάμε από τα παιδιά να εκφράσουν την αίσθηση που τους προκάλεσε η ιστορία και να περιγράψουν ή να δείξουν την εικόνα που τους άρεσε περισσότερο. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μιλήσουν για τα ταξίδια τους (ακόμη και τα φανταστικά) και για το πώς νιώθουν όταν ταξιδεύουν.

- **Ήταν χαρούμενη ή στενόχωρη η ιστορία;**
- **Έχετε ζήσει κάτι παρόμοιο;**
- **Σας θύμισε κάποιο άλλο βιβλίο που έχετε διαβάσει;**
- **Ξέρετε τα μέρη όπου πήγε η Μαίρη;**
- **Έχετε ταξιδέψει; Πού; Με τι μέσα έχετε ταξιδέψει;**
- **Ποια εικόνα του βιβλίου σας άρεσε περισσότερο/λιγότερο; Γιατί;**

Τώρα είναι η ώρα να ξαναγυρίσουμε στον κατάλογο με τις προβλέψεις των παιδιών που έχουμε καταγράψει. Ζητάμε να εντοπίσουν μόνα τους ή με τη βοήθειά μας την πρόβλεψή τους. Επαινούμε τις παρατηρήσεις και τις προβλέψεις που επιβεβαιώθηκαν και κάνουμε θετικά σχόλια για τις λιγότερο πετυχημένες:

- **«Σωστά πρόβλεψες, Δήμητρα, ότι η πινέζα θα τρυπήσει το πόδι κάποιου».**
- **«Καταλαβαίνω, Σωτήρη, γιατί φαντάστηκες ότι η πινέζα θα χανόταν στο χώμα».**

Μετά την ανάγνωση

Η ιστορία της Μαίρης προσφέρεται κατεξοχήν για συζητήσεις πάνω σε θέματα διαφορετικότητας. Μπορούμε να συζητήσουμε με τα παιδιά αν οι τόποι στους οποίους πηγαίνει και οι δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκεται η Μαίρη έχουν σχέση με το φύλο, το επάγγελμα, την οικονομική κατάσταση, την ηλικία ή την όποια ιδιαιτερότητα του ανθρώπου που τη «μεταφέρει». Για παράδειγμα:

- **Πού θα πάει η Μαίρη αν καρφωθεί στο παπούτσι της μητέρας σας;**
- **Θα ταξιδέψει σε μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού;**
- **Σε ποιον επαγγελματικό χώρο θα βρεθεί;**
- **Οι διαδρομές που θα κάνει η Μαίρη μοιάζουν ή είναι τελείως διαφορετικές από τις διαδρομές που κάνει με το παπούτσι του κυρίου Γεωργίου; Γιατί;**
- **Η Ελένη, 10 χρόνων, κινείται με τροχοκάθισμα. Πού θα πάει η πινέζα αν καρφωθεί στη ρόδα του αμαξιδίου της;**
- **Πού θα πάει αν καρφωθεί στο λευκό μπαστούνι ενός τυφλού;**

Στο τέλος κάθε παραγράφου, ζητάμε από τα παιδιά να ανταποκριθούν στη φράση «Έτσι νόμιζε…», αλλάζοντας την πλοκή της ιστορίας. Μπορεί, για παράδειγμα, τα παιδιά να εκφράσουν τις απόψεις τους για το επάγγελμα, το φύλο ή την ηλικία του επόμενου ιδιοκτήτη των παπουτσιών στα οποία «κατοικεί» η Μαίρη. Ζητάμε να φανταστούν τη ζωή της Μαίρης στην κάθε περίπτωση.

Η από κοινού ανάγνωση στην τάξη ενός βιβλίου, μεγάλου ή συμβατικού μεγέθους, αποτελεί την αφορμή για πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες. Μπορούμε να ξαναφέρνουμε το βιβλίο στην τάξη, εστιάζοντας σε διαφορετικές δραστηριότητες κάθε φορά. Μπορεί, π.χ., το βιβλίο να αποτελέσει την αφορμή για δραστηριότητες στα Μαθηματικά, στη Γεωγραφία και στην Ιστορία ή να χρησιμοποιηθεί για να αντληθούν παραδείγματα ενός γραμματικού φαινομένου. Μπορεί, επίσης, να αποτελέσει την αφορμή για έναν καταιγισμό ιδεών, που θα οδηγήσει σε μια δραστηριότητα δημιουργικής γραφής ή στο σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός σχεδίου εργασίας, όπως φαίνεται στα παρακάτω παραδείγματα.

Γλώσσα

Επιλέγουμε κάποιο απόσπασμα από το κείμενο, για να επισημάνουμε μερικά βασικά στοιχεία του γραπτού λόγου, όπως προτάσεις και παραγράφους, λέξεις και αποστάσεις ανάμεσά τους, πεζά και κεφαλαία γράμματα, σημεία στίξης. Οι έννοιες αυτές μπορεί να μην είναι γνωστές ακόμη και σε μεγάλα παιδιά.

Ανάλογα με την ηλικία, τις εμπειρίες και το επίπεδο ικανοτήτων των παιδιών, μπορούμε να προωθήσουμε την εμπέδωση του λεξιλογίου της ιστορίας.

Ζητάμε από τα παιδιά να εντοπίσουν λέξεις/φράσεις του βιβλίου που περιγράφουν τις περιπλανήσεις της Μαίρης, όπως:

«Και τι δεν έζησε η Μαίρη στη σόλα του κυρίου Γεωργίου», «Ταξίδεψε πολύ», «Τι νέα απ' έξω;», «Περπάτησε πολύ».

Δείχνουμε τις λέξεις/φράσεις με το χέρι μας ή με το χάρακα ή προσκαλούμε τα ίδια τα παιδιά να τις δείξουν. Τις γράφουμε στον πίνακα και ζητάμε από τα παιδιά να τις επαναλάβουν.

Ζητάμε από τα παιδιά να αναφέρουν τις λέξεις/φράσεις που περιγράφουν τη Μαίρη ευχαριστημένη ή απελπισμένη, όπως:

«ενθουσιασμένη», «Εδώ θα μείνω για πάντα»,
«"Αυτό ήταν, ήρθε το τέλος μου", κλαψούρισε η Μαίρη».

Αν έχουν μάθει τα επίθετα, ζητάμε να εντοπίσουν όλα τα επίθετα του κειμένου, να πουν τι σημαίνει το καθένα και, αν μπορούν, να προτείνουν κάποιο άλλο στη θέση του.

Παρακινούμε τα παιδιά να σκεφτούν και να γράψουν λέξεις που έχουν ίδια κατά-

ληξη με τη λέξη «πινέζα» και, αφού κάνουν έναν κατάλογο, να τον συγκρίνουν με τον παρακάτω κατάλογο που σκέφτηκε ο εικονογράφος:

Σχέδια του Απόστολου Βέττα

Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δημιουργήσουν και, αν μπορούν, να γράψουν κείμενα ή ποιήματα χρησιμοποιώντας κάποιες από αυτές τις λέξεις. Σε μεγαλύτερα παιδιά, μπορούμε να ζητήσουμε να σεβαστούν τη νοηματική-θεματική διάρθρωση και την αφηγηματική δομή συγκεκριμένου ποιητικού είδους, π.χ. του λίμερικ[1], αξιοποιώντας έτσι την ευκαιρία να διδάξουμε τις συμβάσεις του είδους, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα:

1 Το λίμερικ (limerick) αποτελεί αφηγηματικό, συνήθως χιουμοριστικό κείμενο, η στιχουργική φόρμα του οποίου είναι πεντάστιχη, με τους στίχους να ομοιοκαταληκτούν ομοιόμορφα με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία (*ααββα*).

Ήταν μια μικρή πινέζα,
που τη λέγανε Αννέζα.
Δρόμο παίρνει, δρόμο αφήνει,
έφτασε στη Μυτιλήνη.
Εκεί βρήκε την Τερέζα, που ήτανε και Μιλανέζα.

Ήτανε μια πινέζα από τη Σπάρτη,
που ήθελε να πάει στη Μονμάρτη.
Ξεκίνησε ταξίδι μακρινό,
χωρίς να σκέφτεται το γυρισμό,
η σουρτουκοπινέζα η φευγάτη.

Παρακινούμε τα παιδιά να πάρουν μέρος σε χορωδιακή ανάγνωση και κατά τη διάρκειά της οργανώνουμε μια άσκηση πρόβλεψης. Παραλείπουμε ή καλύπτουμε λέξεις κάποιου αποσπάσματος της ιστορίας και ζητάμε από τα παιδιά να συμπληρώσουν τα κενά. Στα μικρότερα παιδιά μπορούμε να δώσουμε τις λέξεις των κενών, ενώ αφήνουμε τα μεγαλύτερα να τις βρουν μόνα τους.

Και τι δεν έζησε η Μαίρη στη σόλα του κυρίου Γεωργίου. Περπάτησε σε χαλιά και σε χαλίκια. Χόρεψε σε πανηγύρια και γιορτές. Μπήκε σε βιβλιοπωλεία, σε σούπερ-μάρκετ και σε νοσοκομεία. Ανέβηκε και κατέβηκε σκάλες. Μπήκε σε ταξί, σε πλοία και σε αεροπλάνα.

Διαβάζουμε το απόσπασμα με τις λέξεις που προτείνουν τα παιδιά. Τα ρωτάμε αν η πρόταση έχει νόημα (σημασιολογικός έλεγχος) ή/και αν ακούγεται σωστά (μορφολογικός έλεγχος).

Με αφορμή γραμματικά ή συντακτικά φαινόμενα του κειμένου, βοηθάμε τα παιδιά να ανακαλύψουν τους κανόνες (π.χ. πότε χρησιμοποιούμε κεφαλαία γράμματα, για τα μικρότερα παιδιά, πώς παρουσιάζονται οι διάλογοι σ' ένα κείμενο, για τα μεγαλύτερα). Κάνουμε πίνακες με κανόνες και παραδείγματα και τους αναρτούμε στην τάξη.

Από την έρευνα του εικονογράφου για το βιβλίο

Βοηθάμε τα παιδιά να δουν το κείμενο ή τα κείμενα που προτείνουν οι εικόνες και ζητάμε να γράψουν τις ιστορίες που τους εμπνέουν.

Μπορούμε να βοηθήσουμε την εξερεύνησή τους με ερωτήσεις, όπως:

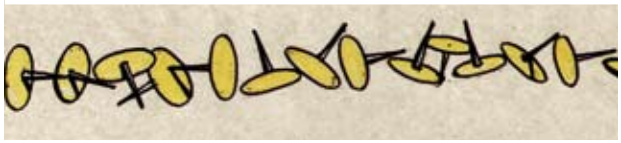

- **Πώς και τι μπορεί να εμπνευστεί κανείς από μια πινέζα;**
- **Τι συνθέσεις μπορεί να κάνει κανείς με πινέζες;**
- **Ποια είναι η γεωμετρία / τα υλικά / η κατασκευή / οι χρήσεις / τα χρώματα της πινέζας;**
- **Με ποια πράγματα μοιάζει;**
- **Πώς χρησιμοποιείται, εκτός από το να στερεώνεις με αυτήν πράγματα;**
- **Ποιες λέξεις μοιάζουν με τη λέξη πινέζα;**

Ερωτήσεις που απασχόλησαν τον καλλιτέχνη και προσπάθησε με τον τρόπο του να τις απαντήσει εμφανίζονται και στις παρακάτω δοκιμές.

Τη λέξη πινέζα, εκτός από ολόκληρη, τη «βλέπει» και ως δύο συνθετικά: *πιν* και *έζα*.

Το *πιν* (*pin*) του δημιουργεί ένα συνειρμό άλλων λέξεων (Πινόκιο, πινάκιο, Πινοσέτ) και εννοιών (ακίδα, pin –ο ειδικός αριθμός που χρησιμοποιούμε στις τράπεζες για να πάρουμε ή να καταθέσουμε χρήματα–, το κεντρί…).

Το *έζα* τον προκαλεί να σκεφτεί λέξεις που τελειώνουν σε *-έζα* (βλ. εικόνα σελ. 17), όπως φρέζα, μπαλαντέζα, πρέζα (π.χ. αλατιού, ζάχαρης), ή αν η κατάληξη δηλώνει κάτι, για παράδειγμα εθνικότητα: Τιρολέζα, Βερολινέζα, Εγγλέζα…

Μαθηματικά

Τόσο το κείμενο όσο και οι εικόνες του βιβλίου μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αφετηρία για δραστηριότητες στα Μαθηματικά, όπως φαίνεται από τις προτάσεις που ακολουθούν.

Θέσεις αντικειμένων στο χώρο

Χρησιμοποιούμε τη θέση αντικειμένων ή χαρακτήρων σε κάποιες εικόνες του βιβλίου για να εισαγάγουμε ή να επαναλάβουμε λέξεις που προσδιορίζουν τη θέση ή τις σχέσεις αντικειμένων στο χώρο. Π.χ.:

αριστερά, δεξιά, πάνω, κάτω, ανάμεσα, μέσα, έξω, μπροστά από, πίσω από, δίπλα σε.

Χρονική διάταξη γεγονότων

Βοηθάμε τα παιδιά με τις κατάλληλες ερωτήσεις να θυμηθούν τη χρονική σειρά των γεγονότων:

- **Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος όπου πήγε η Μαίρη καρφωμένη στο παπούτσι του κυρίου Γεωργίου;**
- **Πού πήγε μετά;**
- **Ποιος ήταν ο επόμενος σταθμός;**
- **Ποιος ήταν ο τελευταίος τόπος που επισκέφθηκε η Μαίρη με τον κύριο Γεωργίου;**
- **Μετά τον κύριο Γεωργίου, ποιος ταξίδεψε τη Μαίρη και πού;**

Γραμμές και σχήματα

Με αφετηρία τις εικόνες, μπορούμε να μιλήσουμε για **γραμμές** –παράλληλες και τεμνόμενες, οριζόντιες και κατακόρυφες– και **σχήματα** – ορθογώνια, τετράγωνα και κύκλους.

Μπορούμε να παροτρύνουμε τα παιδιά να πάρουν μια φωτογραφική μηχανή και να φωτογραφίσουν ή να σχεδιάσουν σχήματα στο περιβάλλον τους (κτίρια, φράχτες, παράθυρα, εικόνες από τη γειτονιά τους κ.ά.), όπως για παράδειγμα η παρακάτω φωτογραφία από το περιοδικό **K** της εφημερίδας *Καθημερινή* (12 Ιουλίου 2009/τχ. 319).

Η δουλειά αυτή των παιδιών μπορεί να εξελιχθεί σε έναν καταιγισμό ιδεών για τα σχήματα στο περιβάλλον μας και να οδηγήσει σε ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Τα σχήματα γύρω μας».

Χρησιμοποιώντας σχέδια που δεν χρησιμοποιήθηκαν

Μπορούμε να ζητήσουμε από τα παιδιά να φανταστούν πώς σκέφτεται και πώς δουλεύει ένας καλλιτέχνης για να κάνει την εικονογράφηση ενός βιβλίου.

- **Διαβάζει το κείμενο, σκέφτεται μια εικόνα και τη ζωγραφίζει;**
- **Κάνει μια μελέτη, μια σπουδή, που έχει ως βάση το κείμενο που του δίνουν οι συγγραφείς και δημιουργεί άλλα, πολλά κείμενα με τις εικόνες του;**

Μετά τη συζήτηση μπορούμε να δείξουμε στα παιδιά ένα μέρος από τη δουλειά του καλλιτέχνη που εικονογράφησε το βιβλίο. Δείχνουμε όχι μόνο τις εικόνες που υπάρχουν στις σελίδες του βιβλίου αλλά και τα σχέδια από τη σπουδή του εικονογράφου για το αντικείμενο «πινέζα» και την ιστορία ***Η Μαίρη Πινέζα***, που παραχώρησε γενναιόδωρα προκειμένου να συμπεριληφθούν στον *Οδηγό*. Οι εικόνες αυτές προσφέρονται κατεξοχήν για δραστηριότητες στα Μαθηματικά.

Δείχνοντας την έρευνα που έκανε, τα σχέδια που δημιούργησε και το υλικό που συγκέντρωσε ο εικονογράφος προκειμένου να καταλήξει στην εικονογράφηση που βλέπουν τα παιδιά στο βιβλίο, δίνουμε την ευκαιρία να δουν τον τρόπο με τον οποίο ο συγκεκριμένος καλλιτέχνης δούλεψε για να λύσει το πρόβλημα «εικονογράφηση του βιβλίου *Η Μαίρη Πινέζα*».

Το πρόβλημα αυτό είναι ένα «ανοιχτό» πρόβλημα, αφού διαφορετικοί εικονογράφοι θα έκαναν διαφορετικές εικόνες, αλλά ακόμη και ο ίδιος ο καλλιτέχνης, αν αργότερα αποφάσιζε να ξαναδουλέψει πάνω στο ίδιο κείμενο, μπορεί να έκανε τελείως διαφορετική δουλειά. Η έρευνα του εικονογράφου και το έργο που δημιούργησε κατά τη διεξαγωγή της μας δίνει υλικό δουλειάς πάνω σε διάφορα θέματα, όπως:

Ο χρόνος και η μέτρησή του

Η πινέζα μοιάζει με ηλιακό ρολόι.

- **Τι είναι το ηλιακό ρολόι;**
- **Πού και πότε το χρησιμοποιούσαν;**
- **Πώς λειτουργεί;**
- **Υπάρχουν σήμερα ηλιακά ρολόγια ;**

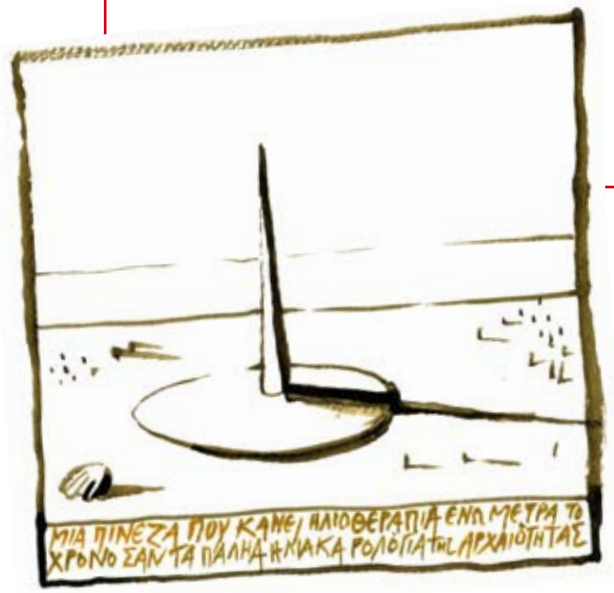

- **Μπορούμε εμείς να κατασκευάσουμε ένα ηλιακό ρολόι;**

Η συζήτηση για τα ηλιακά ρολόγια, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, μπορεί να εξελιχθεί σε ένα σχέδιο εργασίας με θέμα τη μέτρηση του χρόνου ή τα ηλιακά ρολόγια.

Γεωμετρικά σχήματα και στερεά σώματα

Με αφορμή το σχήμα της πινέζας, δίνεται η ευκαιρία να μιλήσουμε με τα παιδιά για κύκλους και κώνους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Όταν η πινέζα είναι καρφωμένη κάπου, το σχήμα της (ό,τι φαίνεται) είναι κύκλος. Όταν είναι ελεύθερη, δεν κυλάει όπως ένας κύλινδρος, αλλά στρέφεται όπως ένας κώνος. Επίσης, στέκεται (όρθια, το επάνω-κάτω) με την κυκλική βάση της σε μια επίπεδη επιφάνεια και το αιχμηρό σώμα της προς τα επάνω.

Δείχνουμε στα παιδιά σχέδια από τη μελέτη του εικονογράφου για το σχήμα, τη γεωμετρία της πινέζας, που αναπτύσσεται γύρω από το ερώτημα: Με τι μοιάζει η πινέζα ή ποια πράγματα μου θυμίζουν την πινέζα;

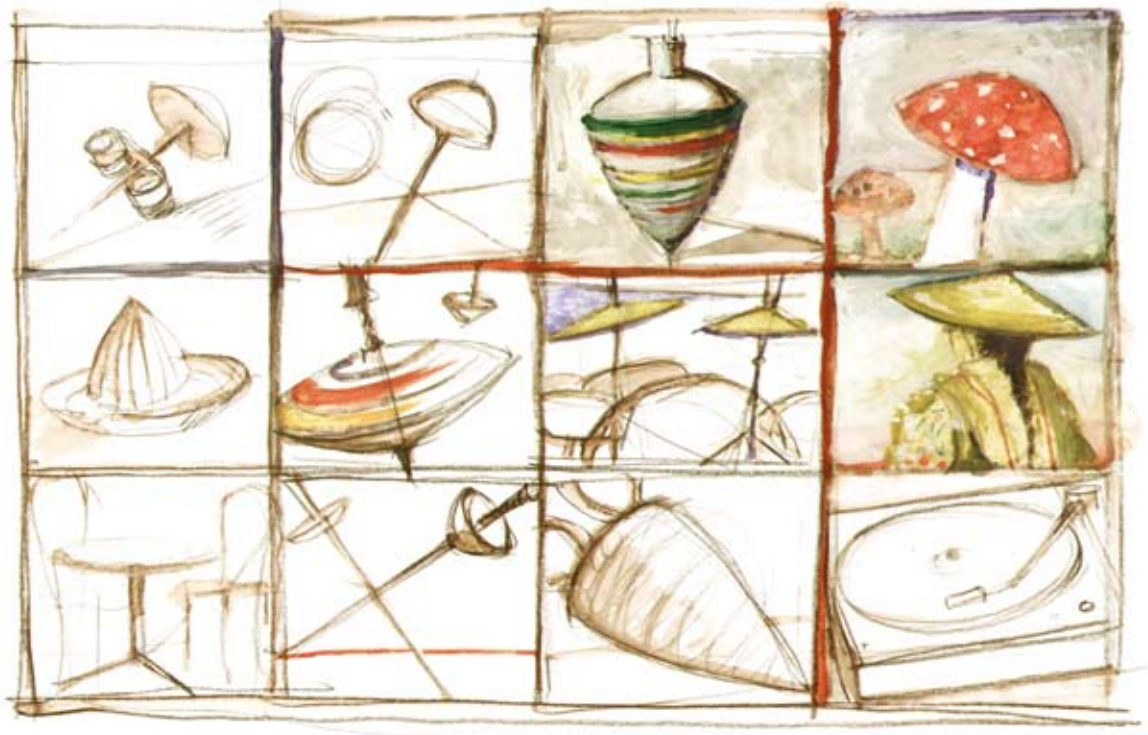

Με τι μοιάζει η πινέζα; Τι μου θυμίζει από τα πράγματα που ξέρω;

- **Μια σβούρα όταν γυρίζει.**
- **Μια μπαλαρίνα όταν κάνει πιρουέτες.**
- **Έναν ανεμιστήρα οροφής όταν βρίσκεται σε λειτουργία.**
- **Μια ομπρέλα.** ◗ **Τον τροχό μιας άμαξας.**
- **Το τιμόνι του αυτοκινήτου.** ◗ **Μια μαργαρίτα.**
- **Μισό λεμόνι.** ◗ **Το νήμα της στάθμης.** ◗ **Το γύρο του λούνα-παρκ.**
- **Την πυξίδα.** ◗ **Ένα μανιτάρι.** ◗ **Το λεμονοστύφτη.**
- **ΤΕΛΙΚΑ, μοιάζει με ΚΩΝΟ!**

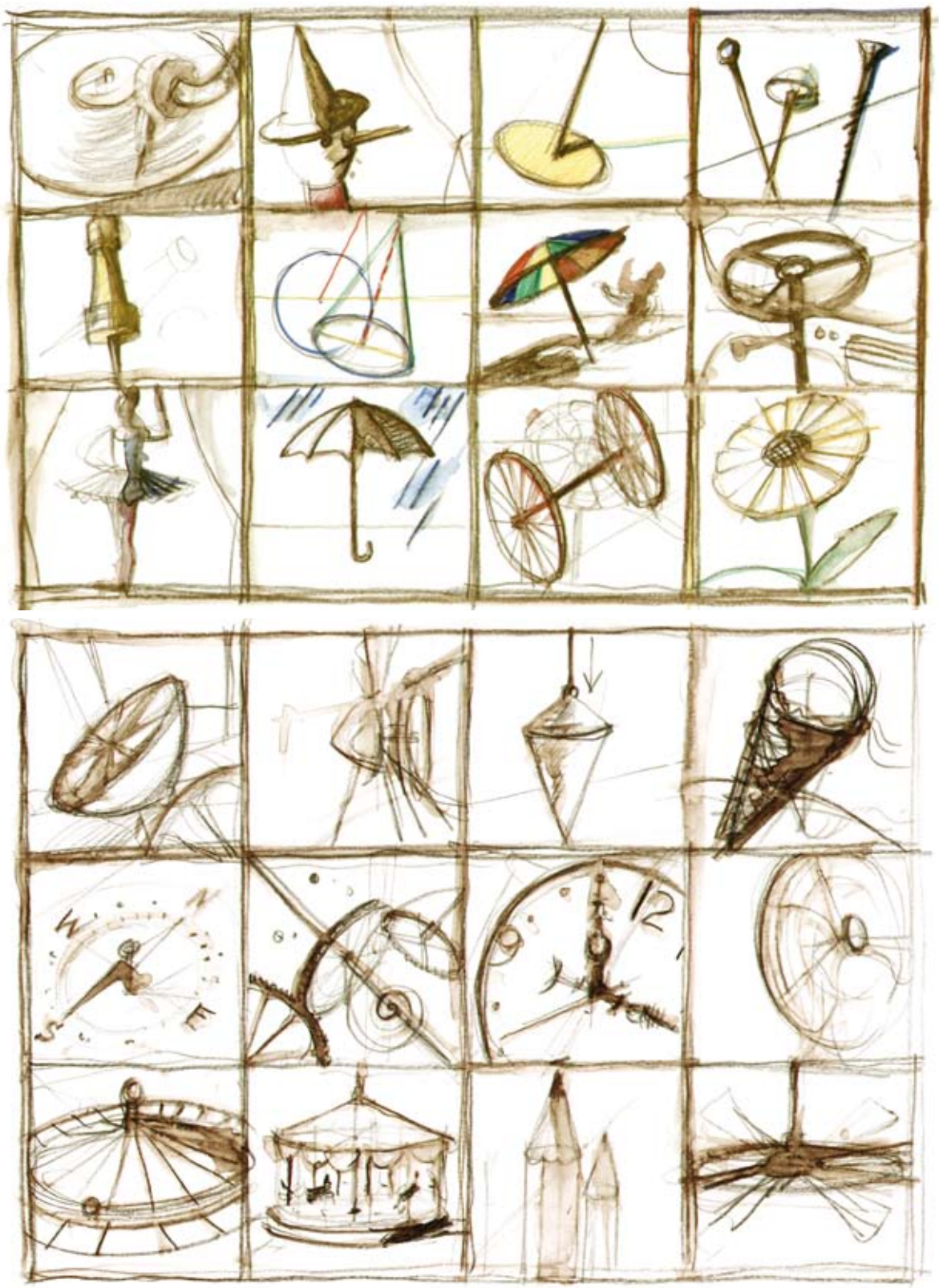

Και έτσι καταλήγουμε στη γεωμετρία του αντικειμένου, που μας μεταφέρει στα Μαθηματικά και στα χαρακτηριστικά (κοινά και ιδιαίτερα) των γεωμετρικών σχημάτων (π.χ. κύκλος και τετράγωνο) και σωμάτων (π.χ. κύλινδρος και κώνος).

Αριθμοί

Οι φωτογραφίες που τράβηξε ο εικονογράφος μελετώντας την πινέζα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον αριθμό (ένα, δύο, τρία, …, πολλά).

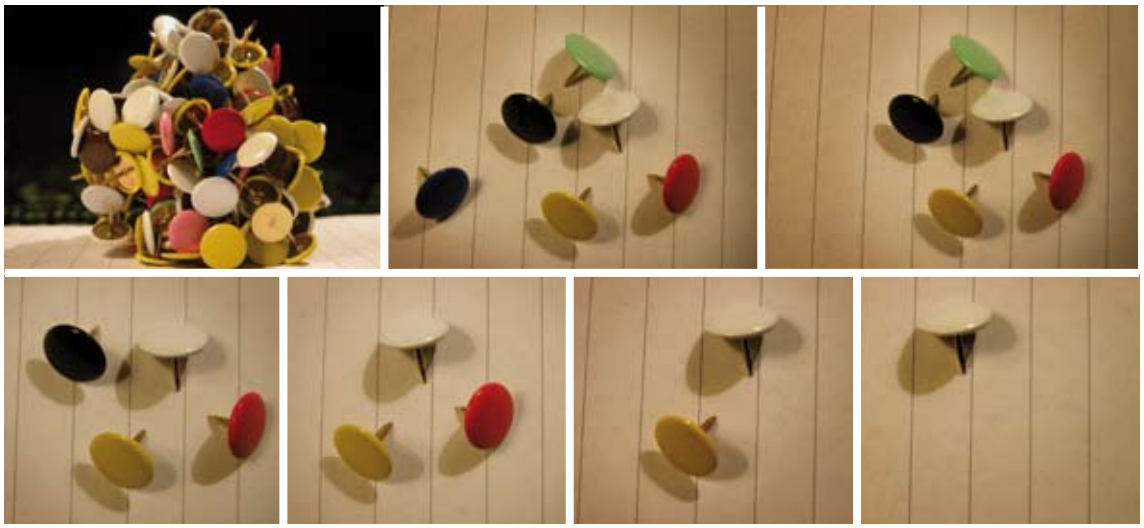

- **Μπορείς να μετρήσεις τις πινέζες σε κάθε φωτογραφία;**
- **Μπορείς να πεις με ευκολία πόσες είναι οι πολλές πινέζες;**
- **Μπορείς να βάλεις τις φωτογραφίες στη σειρά, με πρώτη αυτή με τις λιγότερες και τελευταία αυτή με τις περισσότερες πινέζες;**

- **Πόσες άσπρες, κόκκινες, κίτρινες, … πινέζες βλέπεις σε κάθε φωτογραφία;**
- **Μπορείς να τις μετρήσεις;**
- **Τι θα έκανες αν είχες αυτό το σωρό από πινέζες μπροστά σου για να μπορέσεις να τις μετρήσεις εύκολα;**

Ραβδογράμματα

Η πινέζα, καρφωμένη σε κάποιο παπούτσι, ταξιδεύει με διάφορα μεταφορικά μέσα. Και τα παιδιά χρησιμοποιούν συχνά διάφορα μεταφορικά μέσα για να μετακινηθούν. Κάνουμε μια μικρή έρευνα στην τάξη, ρωτώντας τα παιδιά ποια μεταφορικά μέσα έχουν χρησιμοποιήσει στις μετακινήσεις τους, για να διαπιστώσουμε ποιο είναι το πιο δημοφιλές μεταφορικό μέσο.

- **Λεωφορείο;**
- **Τρένο;**
- **Πλοίο;**
- **Αεροπλάνο;**
- **Ιδιωτικό αυτοκίνητο;**
- **Ποδήλατο;**
- **Άλλο…**

Δημιουργούμε έναν πίνακα στήλης, για να είναι ευκολότερες οι συγκρίσεις.

Ανάλογα με το χρόνο που έχουμε στη διάθεσή μας και το ενδιαφέρον των παιδιών, η συζήτηση και οι δραστηριότητες μπορεί να επεκταθούν στο ρόλο που παίζει η μορφή ενός αντικειμένου στη χρήση του ή στο ρόλο που παίζουν οι ανάγκες των ανθρώπων στη δημιουργία διαφόρων αντικειμένων.

Μελέτη Περιβάλλοντος

Ρωτάμε τα παιδιά να μας πουν αν θυμούνται σε ποια μέρη πήγε η πινέζα χωμένη στο παπούτσι του κυρίου Γεωργίου. Ζητάμε να δείξουν ή τα βοηθάμε να εντοπίσουν στο χάρτη την πορεία των ταξιδιών της Μαίρης, ανάλογα με την πόλη-αφετηρία που θα επιλέξουν. Παρακινούμε τα παιδιά να σκεφτούν ότι οι πινέζες «δραπετεύουν» από το κουτί τους.

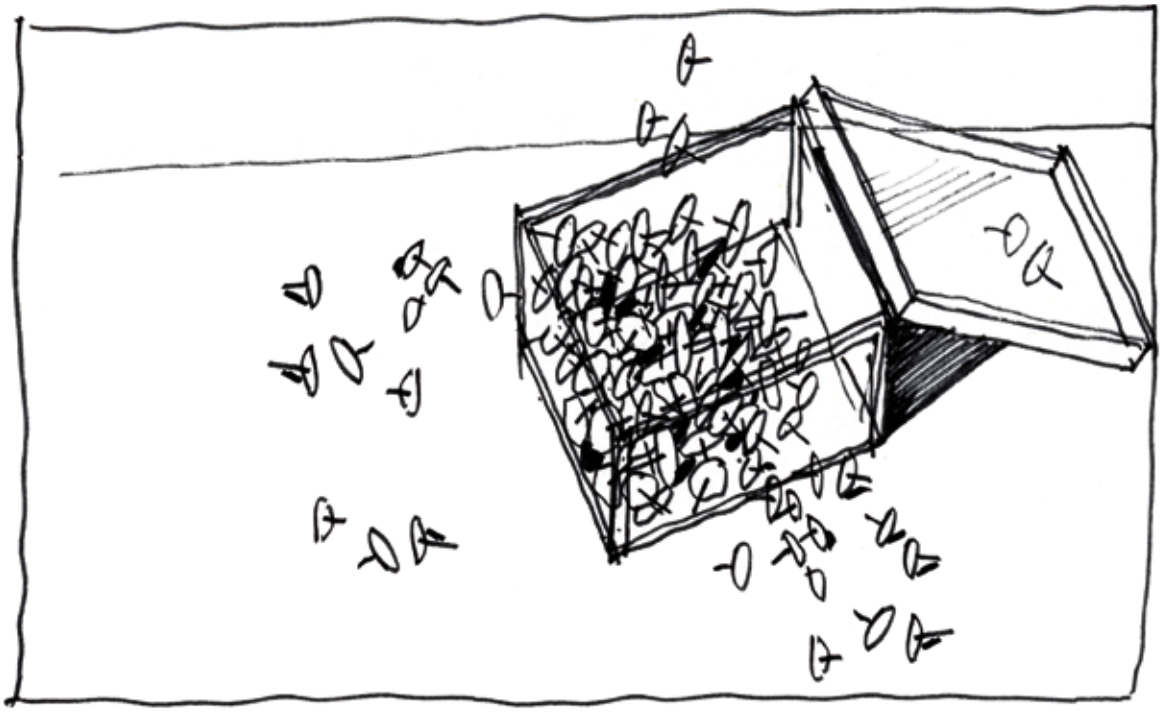

Πού θα πάνε; Μπορούν να φανταστούν μικρά ή μεγάλα ταξίδια τους;

Ζητάμε από τα παιδιά να σκεφτούν και να προτείνουν άλλα μέρη, μέσα στην πόλη τους, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, όπου θα μπορούσε να πάει η Μαίρη. Συζητάμε μαζί τους από τι επηρεάστηκε το σενάριό τους (π.χ. από την εποχή που γίνεται η μετακίνηση, τους δικούς τους αγαπημένους τόπους, τον ταξιδιώτη της επιλογής τους κτλ.).

- **Το χειμώνα: Με τι παπούτσι πηγαίνει η Μαίρη στο σχολείο; Πού αλλού μπορεί να πηγαίνει;**
- **Το καλοκαίρι: Πού καρφώνεται η Μαίρη για να πάει στην παραλία ενός νησιού;**
- **Πού θα πάει η Μαίρη αν καρφωθεί στο παπούτσι του παππού ή της γιαγιάς σας;**
- **Πού θα ταξιδέψει η Μαίρη, αν ξεκινήσει από τον τόπο όπου γεννηθήκατε;**

Σχεδιο Εργασιας 1. *«Ταξιδεύουμε στον τόπο μας», «Ταξιδεύουμε στον κόσμο»*

Η πινέζα, στην ιστορία του βιβλίου, ταξιδεύει με «μεταφορικό μέσο» τα παπούτσια ενός γιατρού. Με αυτά πηγαίνει σε διάφορους τόπους στην πόλη όπου ζει ο γιατρός, σε άλλα μέρη της Ελλάδας και στο εξωτερικό. Καρφωμένη στα παπούτσια του Τριαντάφυλλου, η πινέζα περπατάει σε άλλες γειτονιές.

- **Αν η πινέζα καρφωνόταν στο δικό σας χειμωνιάτικο ή καλοκαιρινό παπούτσι πού θα πήγαινε; Περιγράψτε το ταξίδι της.**
- **«Ταξιδέψτε» την πινέζα με τα παπούτσια άλλων ανθρώπων, αληθινών ή φανταστικών.**
- **Φανταστείτε την πινέζα, για παράδειγμα, στην Καλαμάτα, στο Βελιγράδι ή όπου σας πάει η φαντασία σας…**

Καταρράκτες της Έδεσσας

Κίμωλος, Κυκλάδες

Κίμωλος, Κυκλάδες

Θεσσαλονίκη

Θεσσαλονίκη

Αίγινα

Βαρκελώνη

Άμστερνταμ

Πεκίνο

Σαγκάη

Βενετία

Σχεδιο Εργασιας 2. *«Η πινέζα στη ζωή μας»*

Πραγματοποιούμε ένα σχέδιο εργασίας με θέμα «Η πινέζα στη ζωή μας». Το περιεχόμενο μπορεί να είναι, για παράδειγμα:

(α) οι διάφορες χρήσεις της πινέζας:

- **να στερεώνουμε χαρτιά ή πόστερ σε τοίχους ή πίνακες ανακοινώσεων,**
- **να καρφώνουμε υφάσματα σε έπιπλα, κουρτινάκια σε παράθυρα…**

Επίσης, μπορούμε να συνδέουμε με καρφοπινέζες χαρτιά μεταξύ τους, όπως και να δημιουργούμε σχήματα στο γεωμετρικό πίνακα (βλ. κάτω) με πλαστικές πινέζες και λαστιχάκια.

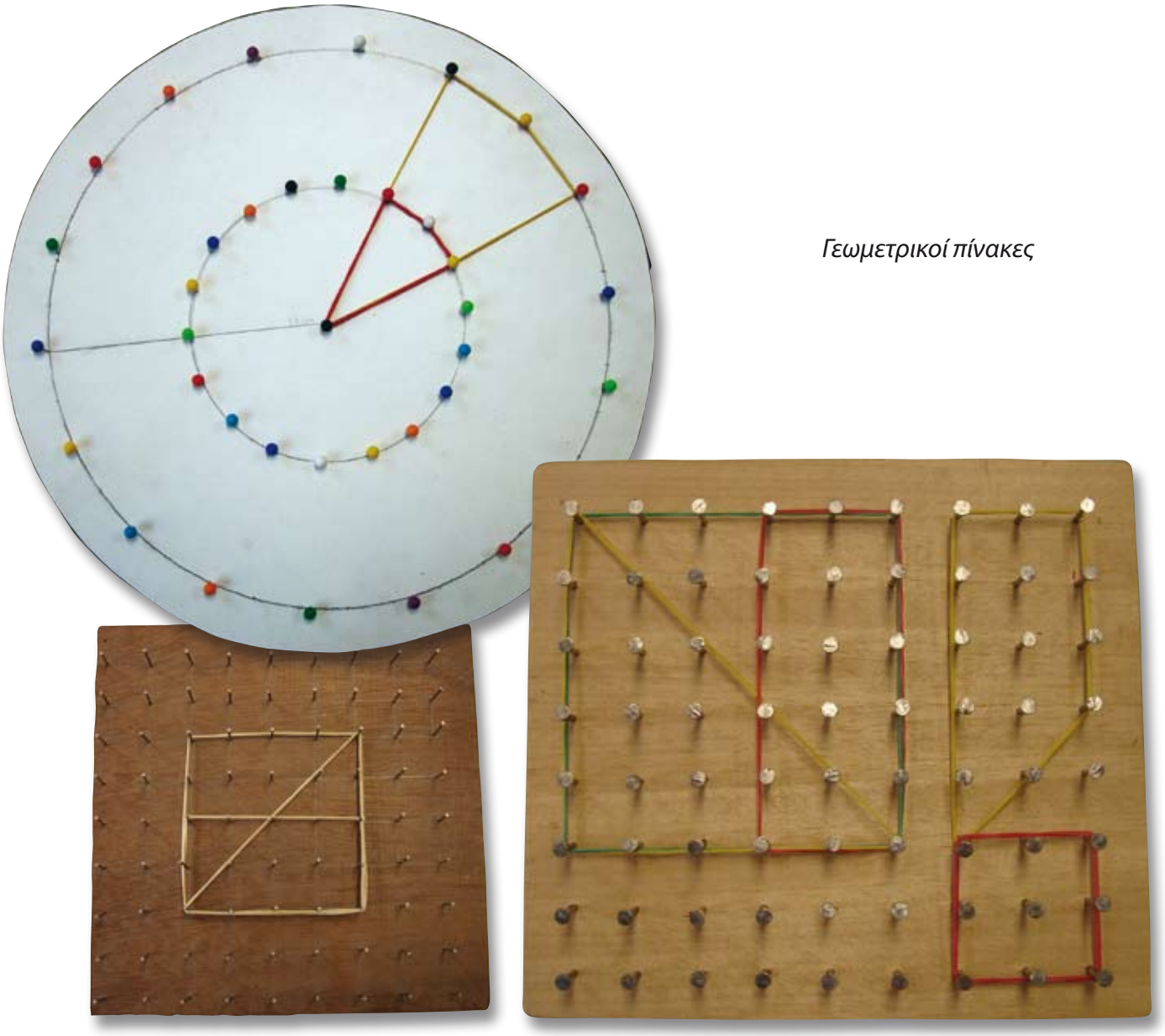

Γεωμετρικοί πίνακες

(β) πράγματα που της μοιάζουν:

- **ομπρέλες για την παραλία ή για τη βροχή,**
- **μια χορεύτρια (ή ένας χορευτής) με ανοιχτά τα χέρια , που στροβιλίζεται**
- **αστέρια σε καθαρό ουρανό,**
- **τα μανιτάρια,**
- **η κόρη του ματιού,**
- **τα φανάρια της τροχαίας κτλ.**

(γ) είδη πινέζας:

- **με πλαστικό ή μεταλλικό «κεφάλι»,**
- **πλαστικές και μεταλλικές,**
- **με τετράγωνο, στρογγυλό ή σφαιρικό κεφάλι κτλ.**

(δ) «ανταγωνιστές» της πινέζας:

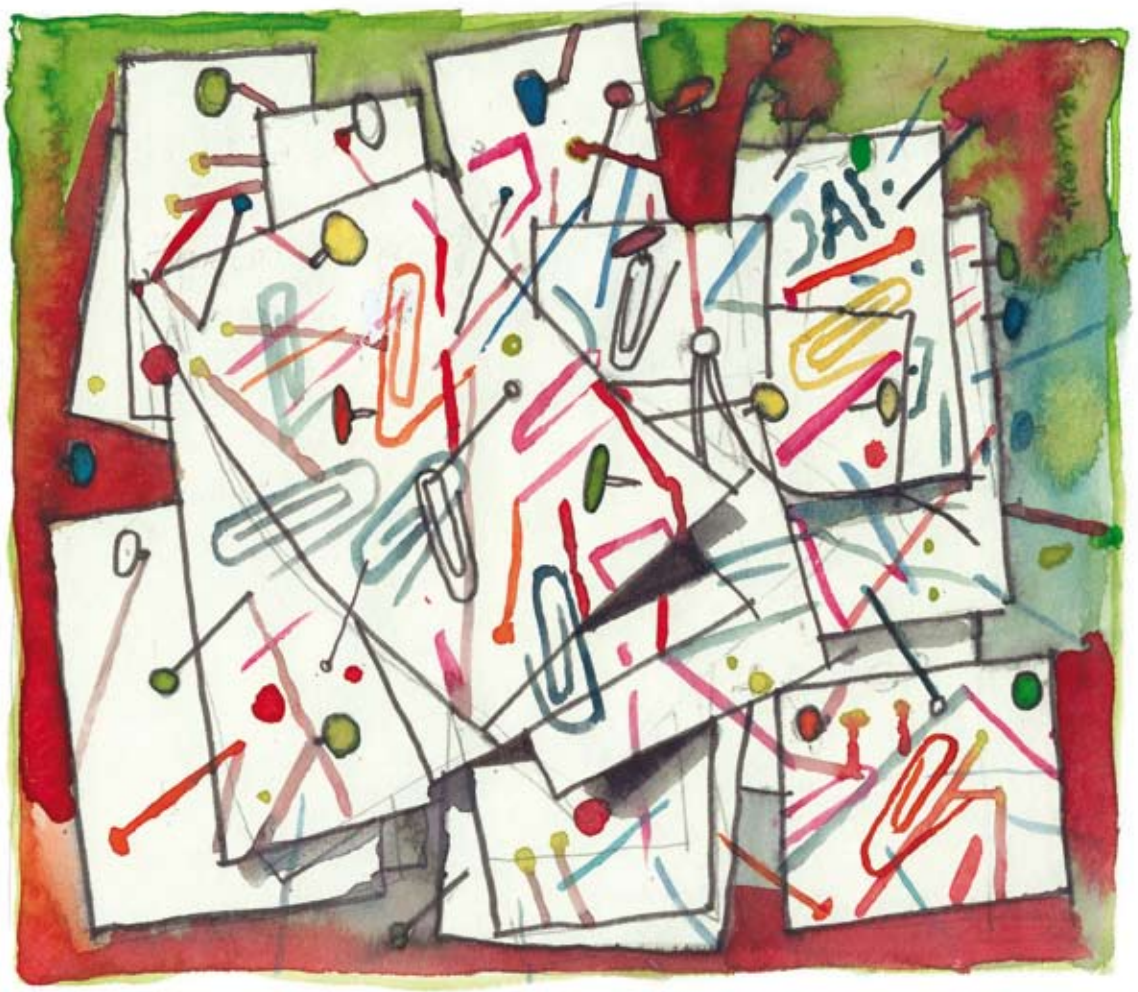

- συνδετήρες,
- καρφίτσες,
- καρφιά,
- σελοτέιπ.

Τελικό προϊόν κάθε σχεδίου εργασίας μπορεί να είναι ένα μεγάλο βιβλίο με ή χωρίς λόγια.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες σε κάθε στάδιο ανάγνωσης αποτελούν ένα ενδεικτικό πλαίσιο του τρόπου με τον οποίο μπορούμε να αξιοποιήσουμε το συγκεκριμένο μεγάλο βιβλίο. Λιγότερες ή περισσότερες, λίγο ή πολύ αλλαγμένες δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν ανάλογα με τις επιδιώξεις, τους στόχους και τις ιδέες μας, καθώς και ανάλογα με την ηλικία, τις εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών της τάξης μας

Αναφορές

Holdaway, D. (1979). *The Foundations of literacy.* Sydney: Ashton Scholastic.
Routman, R. *Transitions: From literature to literacy.* Portsmouth, NH: Heinemann.

Προσθέστε σ' αυτές τις σελίδες τις δικές σας ιδέες για δραστηριότητες με το μεγάλο βιβλίο *Η Μαίρη Πινέζα*.

Αν θέλετε, μοιραστείτε μαζί μας δραστηριότητες που εφαρμόσατε εσείς και η τάξη σας με αφορμή τη *Μαίρη Πινέζα*.

Στις επόμενες σελίδες
παραθέτουμε ολοσέλιδες
πολλές από τις εικόνες
του Απόστολου Βέττα
που είδατε στον Οδηγό,
έτσι ώστε να μπορείτε
να τις εκτυπώνετε
και να τις φωτοτυπείτε.

Εκτυπώστε!

ΚΑΘΕ ΠΙΝΕΖΑ ΕΧΕΙ ΤΗ ΔΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΓΓΛΕΖΑ
ΜΠΑΛΑΝΤΕΖΑ
ΙΕΖΑ
ΚΙΝΕΖΑ
ΚΟΤΚΟΛΕΖΑ
ΜΑΓΙΟΝΕΖΑ
ΤΕΡΕΖΑ
ΠΡΕΖΑ
ΟΥΤΚΑΡΕΖΑ
ΜΙΛΑΝΕΖΑ
ΠΙΝΕΖΑ
ΟΛΛΑΝΔΕΖΑ
ΚΟΚΟΝΕΖΑ

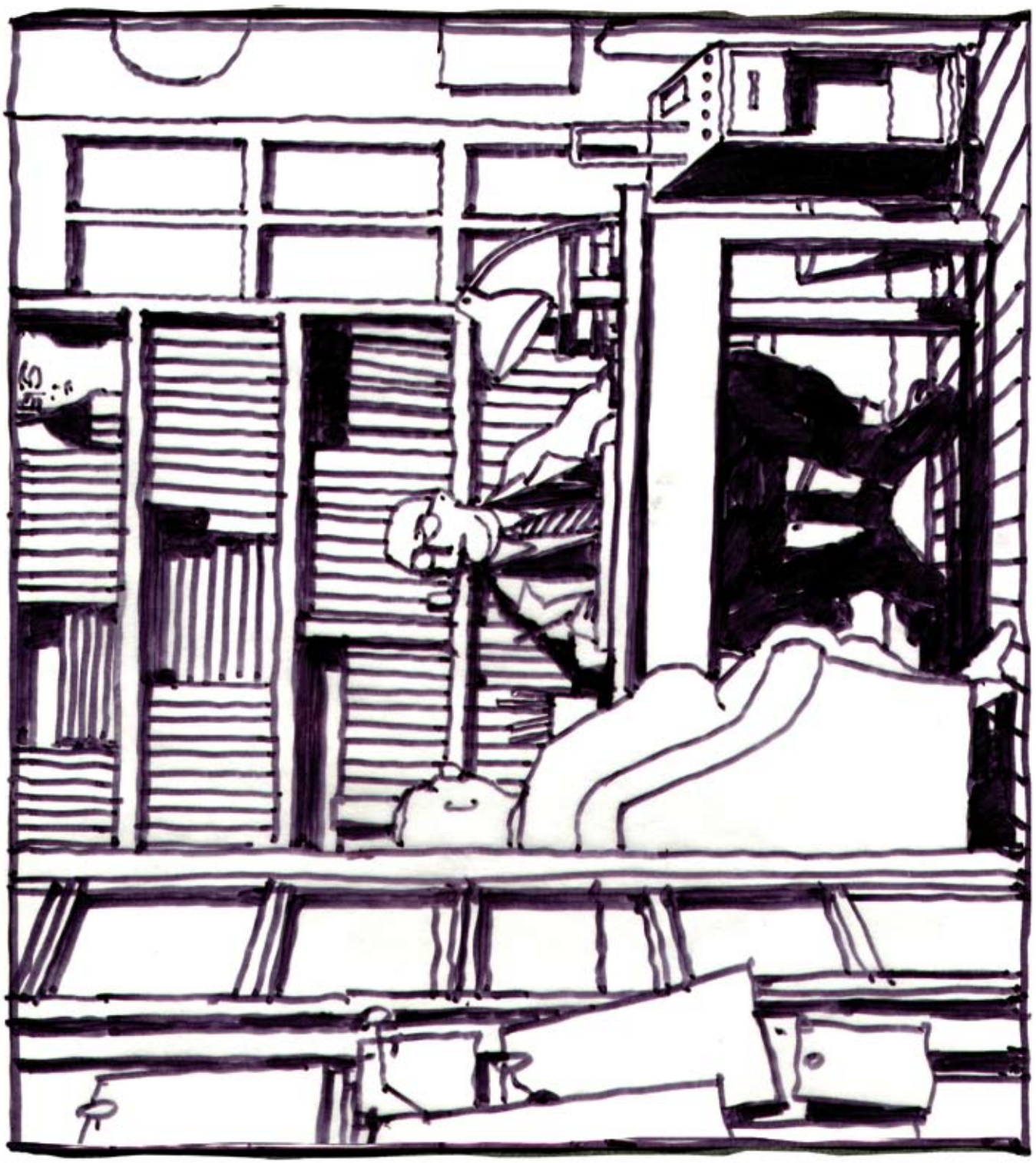

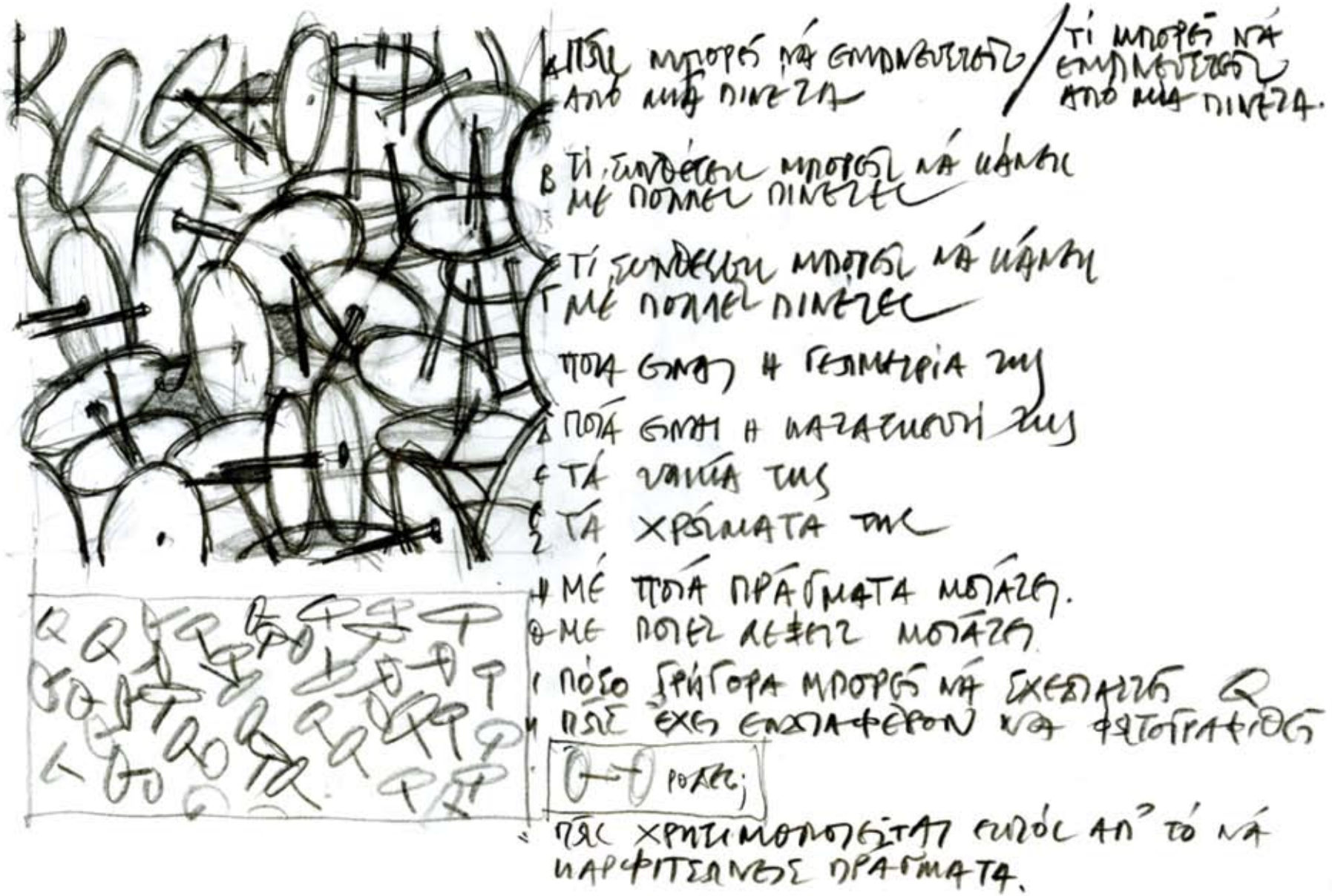
Α ΠΟΣΕΣ ΜΠΟΡΕΣ ΝΑ ΣΥΝΔΥΑΣΤΕΙΣ ΑΠΟ ΜΙΑ ΠΙΝΕΖΑ / ΤΙ ΜΠΟΡΕΣ ΝΑ ΕΠΙΤΥΧΕΙΣ ΑΠΟ ΜΙΑ ΠΙΝΕΖΑ.
Β ΤΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΜΠΟΡΕΣΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΜΕ ΠΟΛΛΕΣ ΠΙΝΕΖΕΣ
Γ ΤΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΜΠΟΡΕΣΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΜΕ ΠΟΛΛΕΣ ΠΙΝΕΖΕΣ
ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΤΗΣ
Δ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ
Ε ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΤΗΣ
Ζ ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΗΣ
Η ΜΕ ΠΟΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΟΙΑΖΕΙ.
Θ ΜΕ ΠΟΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΟΙΑΖΕΙ
Ι ΠΟΣΟ ΓΡΗΓΟΡΑ ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΣΕΙΣ
Κ ΠΩΣ ΕΧΕΙ ΕΝΣΤΑΦΕΡΕΙ ΝΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΣΕΙ
ΡΟΔΕΣ;
Λ ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΕΚΤΟΣ ΑΠ' ΤΟ ΝΑ ΠΑΡΑΓΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

ΠΙΝΟΚΙΟ
ΟΙ ΑΚΙΔΕΣ ΤΟ ΠΙΝ!... Ο ΠΙΝΟΚΙΟ.. ΤΑ ΠΙΝΑΚΙΑ... Ο ΠΙΝΟΣΕΤ...
ΤΟ ΠΗΝΕΙΟ... ΤΟ ΚΕΝΤΡΙ... Η ΕΛΛΕΙΨΗ... Ο ΚΥΚΛΟΣ

Η ΠΙΝΕΖΑ
ΠΟΥ
ΜΕΤΡΑΕΙ
ΤΟ
ΧΡΟΝΟ

ΜΙΑ ΠΙΝΕΖΑ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙ ΗΛΙΟΘΕΡΑΠΙΑ ΕΝΩ ΜΕΤΡΑ ΤΟ
ΧΡΟΝΟ ΣΑΝ ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΗΛΙΑΚΑ ΡΟΛΟΪΓΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

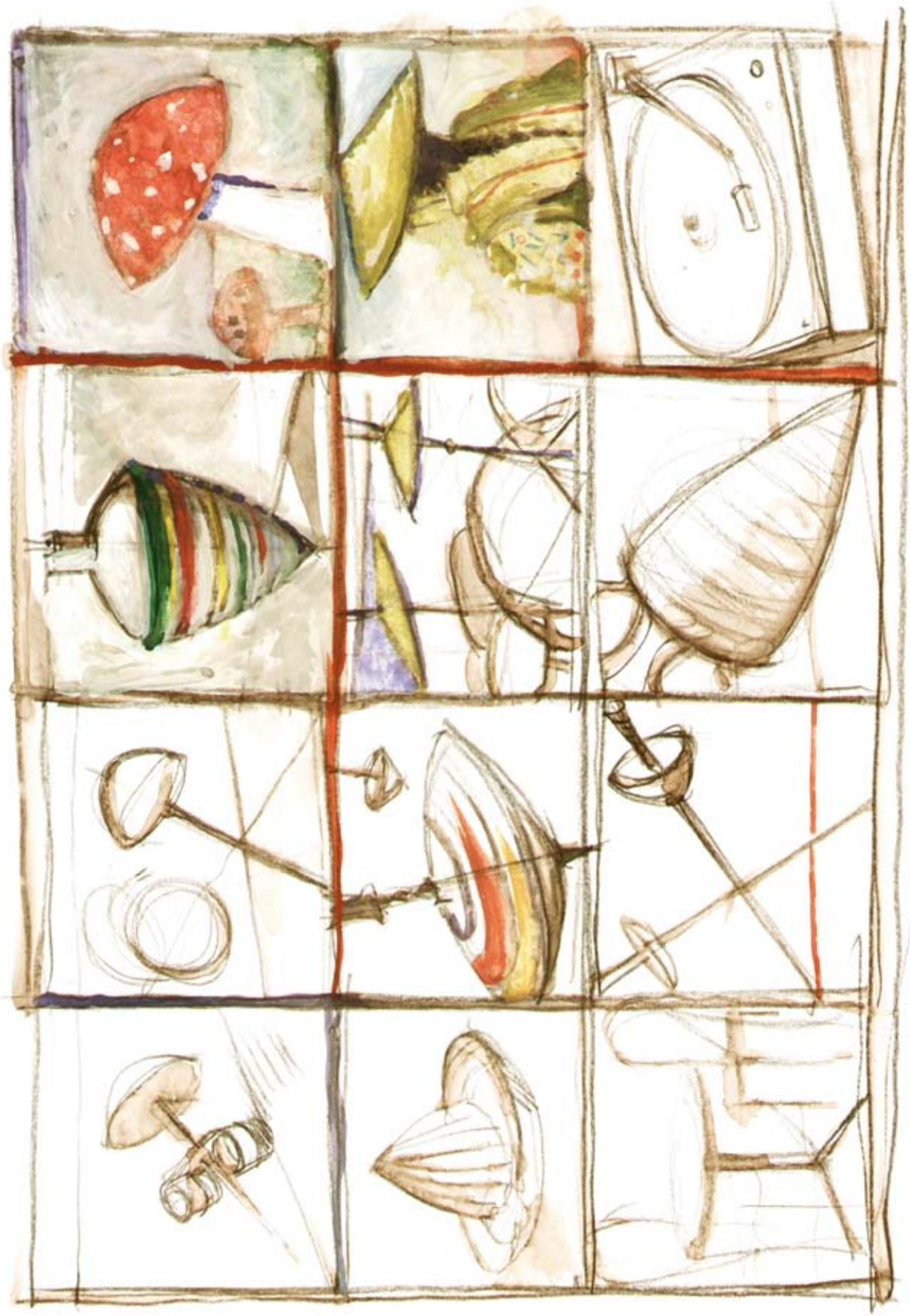

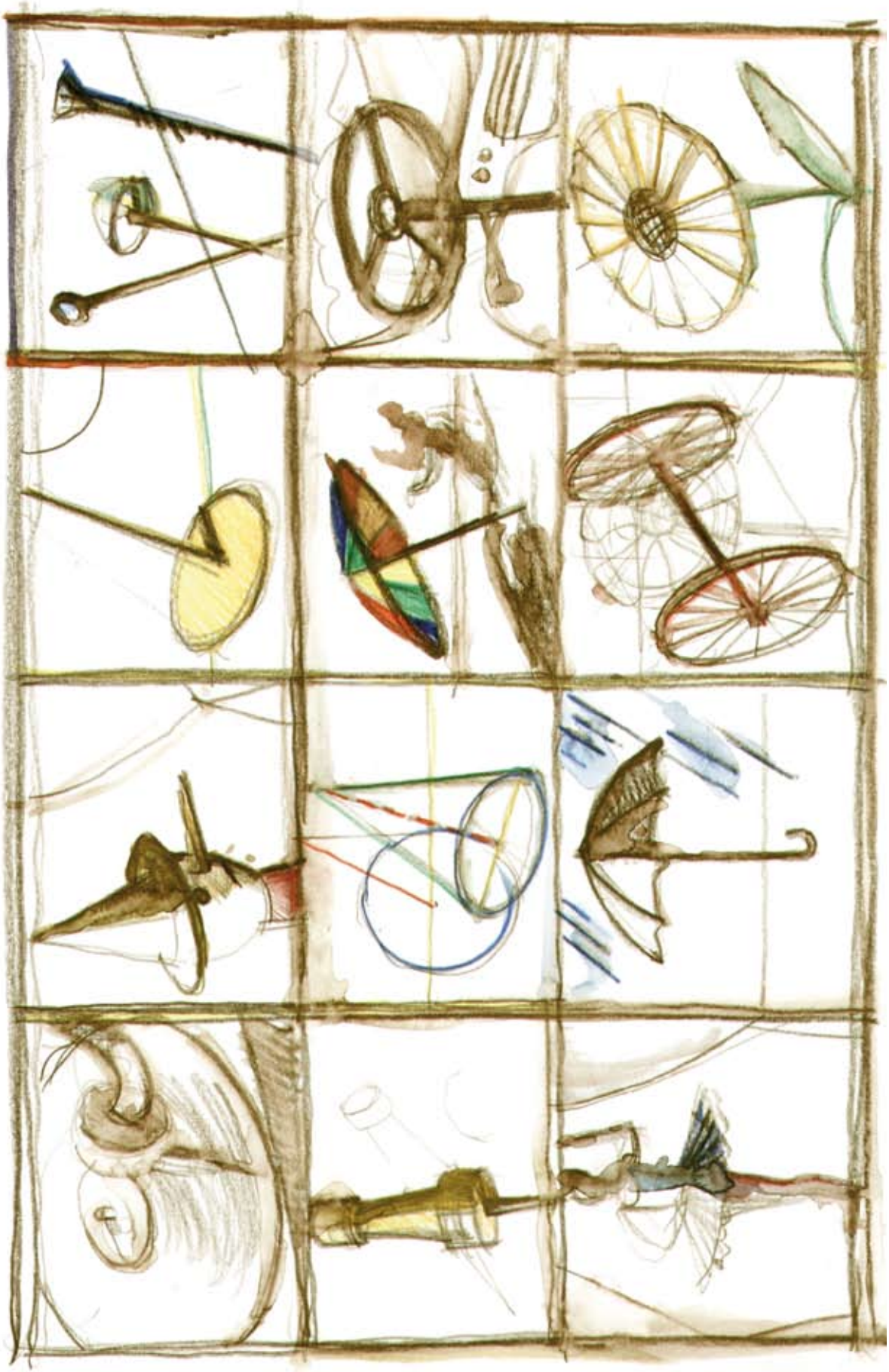

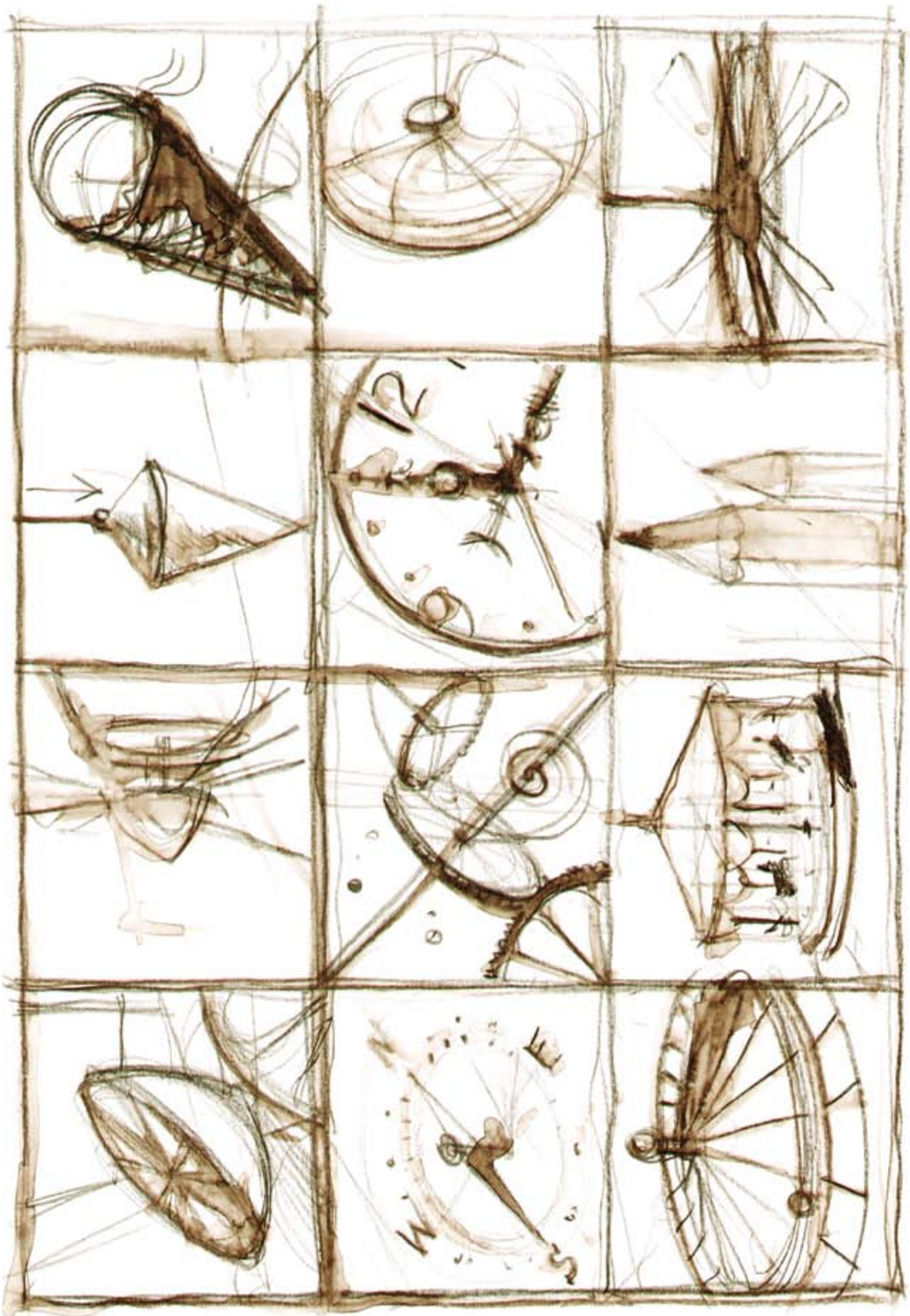

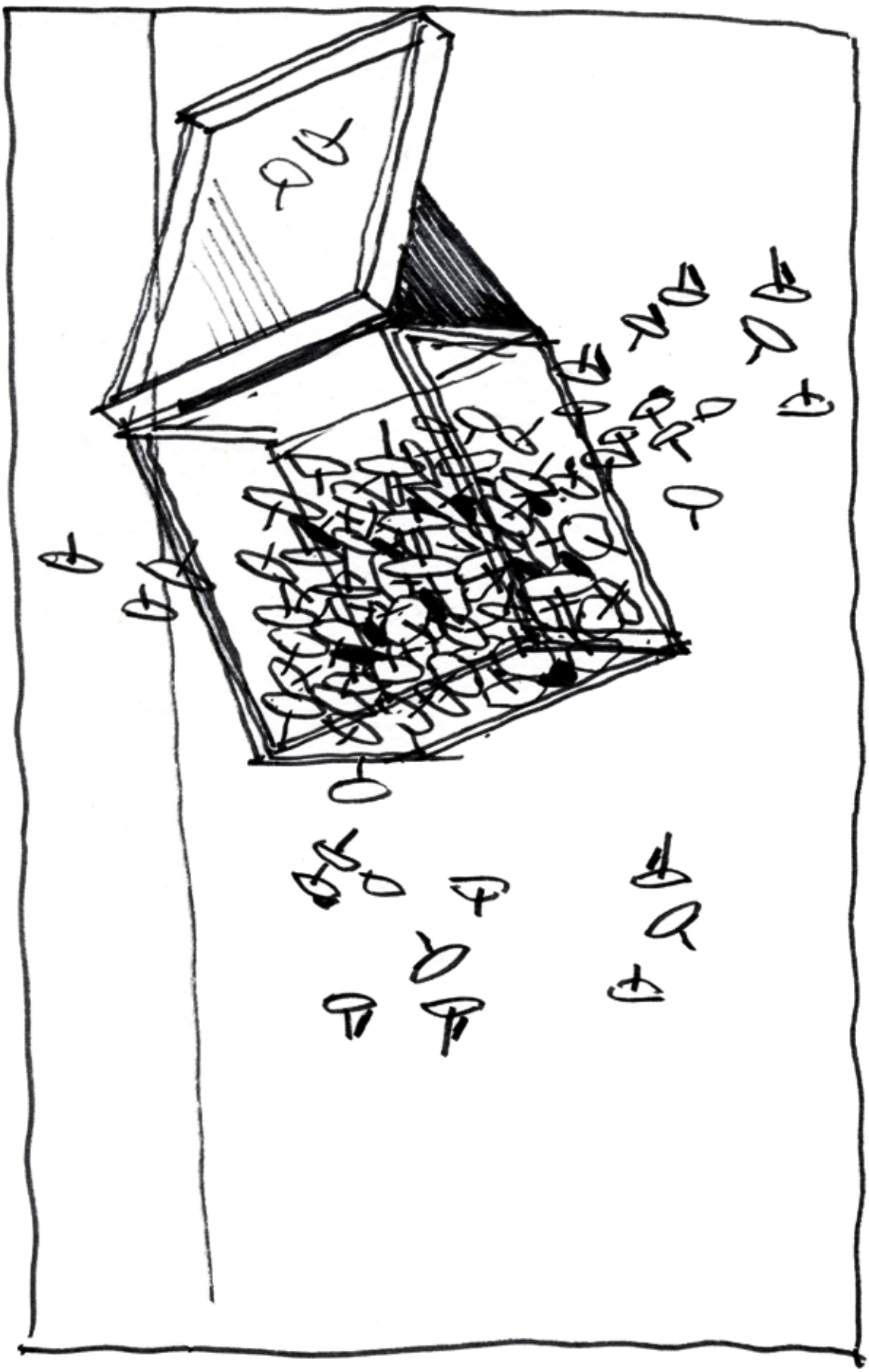

Ο ΕΧΘΡΟΣ ΤΗΣ ΠΙΝΕΖΑΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΕΛΟΤΕΪΠ

ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ
μεγάλα βιβλία